

ГАЗЕТА Выходзіць раз у тыдзень - па 30 п. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN
„LA PATRIE“

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG
„DAS VATERLAND“

THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER
“THE FATHERLAND.”

№ 1-2 (485-486)

Праваслаўныя Каляды, 1960 г.

ГОД ВЫДАЊНЯ 14

Божай Міласьцю

Свяшчэнны Сабор Япіскапаў Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы на Чужыне

ДА ўсячэснага Духавенства, Прападобнага Манаства, і ўсіх богалюбных вернікаў бацькаўшчыне прабываючых нашых на чужыне й на

Каляднае Пасланьне

«І НАРАДЗІЛА Марыя Сына Свайго, ІСУСА ХРЫСТА, і палажыла Яго ў ясьлі» (Лк. 2,7).

Улюбленыя Дзеці Нашыя!

Гэтую радасную навіну аб Нараджэньні Госпада нашага Ісуса Хрыста абвесьцілі Ангелы Віфлеемскім пастыром, пячучы хвалу Яму: «Слава на вышніх Богу, і на Зямлі сукапой людзям добрае волі» (Лк. 2,14). Зь вялікаю радасьцю пасьпяшылі пастыры ў Віфлеем і там у пячэры знайшлі Марыю зь Язэпам і Дзіцятка, што ляжала ў ясьлях: «Угледзіўшы-ж, расказалі аб тым, што было абвешчана ім пра Дзіцятка гэтае» (Лк. 2,17).

Вось так слаўна споўніў Айцец наш Нябесны Сваё абяцаньне ўжо Адаму й Эве пры іхным сумным выхадзе з Раю: ХРЫСТОС, Збаўца наш, НАРАДЗІЎСЯ! Неба й зямля радуецца, людзі веселяцца! І Господзь Міласэрны ўдастоіў нас і ў гэтым гаду дачакацца й спатыкаць гэтае Вялічнае Свята РАСТВА ХРЫСТОВАГА, каб мы радаліся радасьцю поўнаю, Божаю, і праслаўлялі Дзіцятка, падобна Ангелам, у сьв. Храмах, у дамох і ў сэрцах сваіх.

Бо-ж гэта радасьць кожнага чалавека добрае волі, кожнае добрае хрысьціянскае душы, кожнага з нас, як і вучыць нас сьв. Апостал Павал: «Калі-ж прыйшла поўна часу, Бог паслаў Сына Свайго, Каторы Нарадзіўся ад Прачыстае Дзевы Марыі, каб нам узяць УСЫНАЎЛЕНЬНЕ. А як вы сыны, дык Бог паслаў у сэрцы ваших Духа Сына Свайго, Каторы ўсклікае: Авва, Ойча. Таму ты ўжо ня раб, але сын, а калі сын, дык і спадкаемнік Божы празь Ісуса Хрыста» (Гал. 4,4—7).

А мы добра ведаем, як радуецца раб, стаўшы вольным, тым болей радуемся мы, звольненыя ад улады нашага нявольніка, злога духа. Ды ня толькі звольненыя, але й прынятыя Богам як Ягоныя любячыя сыны й дачкі! Як-жа нам ня радавацца, ня веселіцца, і ня дзякаваць Госпаду Богу фіміамам любові свае за Ягоную бязмежную любоў да нас, дзякуючы якой Сын Божы прыйшоў да нас, каб падараваць нам збаўленьне!

І ня дзіва, што ўсе хрысьціянскія народы так урачыста рыхтуюцца да вялікае, слаўнае, ціхае Ночы НАРАДЖЭЊНЯ СЫНА БОЖАГА. Усюды ўжо наперад працягнецца радасны сьвяточны настрой. Нашая сьв. Праваслаўная Царква ўжо наперад напайнае душы вернікаў сваіх сьвятлом Зоркі Віфлеемскае, натхнёна сьпяваючы ХРЫСТОС РАДЖАЕЦЦА — ЯГО СЛАЎЦЕ! Хрыстос зь Нябёсаў — сустракайце! Хрыстос на зямлі — увазносесьцеся! Сьпявай Госпаду ўся зямля, і людзі вясёла засьпявайце, бо Хрыстос праславіўся! (Калядны Ірмас).

І ўсе народы, кожны пасвоему, праслаўляюць Народжанае Дзіцятка,

Хрыста, Бога нашага, але наш Беларускі Народ праяўляе да Яго хіба найбольшую любоў, ускладае на Яго найбольшы надзеі на сваю сьветлую будучыню. У нас на Беларусі хіба няма адной хаты бязь ясьляў Дзіцятка ў Сьвяты Вечар, а цяпер таксама на катаргах і высылках, у лясах і пушчах ды на выгнаньнях! Так, наш пакутны Народ усюды сустракае Дзіцятка Бо-

Дзіцятка, нашае шчасьце й збаўленьне. Няхай ніякія сучасныя Ірады не засмучаюць гэтае радасьці душаў нашых. Канец іхны ўжо блізка, бо гэта той куколь, які неўзабаве будзе сабраны й кінуты ў печ вагністую на пагібель, як сказаў Сам Збаўца наш (Мц. 12,38—42), а мы ўсе, што верым у Яго, зазьбяем як сонца ў Царстве Айца нашага Нябеснага (43), ды ўжо тут на зямлі: «Возьмем зямлю ў валаданьне, і жыць будзем на ёй наваекі» (Пс. 37,29).

жае, становіцца на калені перад Ім, аддае Яму хвалу й славу. І мы верым, што Ён, Хрыстос, Бог і Спас наш, прабывае на Сьвятой Вячэры ў кожнай хаце, зь любоўю прыймае шчырыя дары церпячых сэрцаў нашых Братоў і Сёстраў, як Ён Сам сказаў: «Вось Я стаю пры дзьвярох і стукаюся, і хто пачуе голас Мой і адчыніць дзьверы, Я ўвайду да яго, і буду вячэраць зь ім, а ён зь Мною» (Адкр. 3,20).

Таму, любячы дзеці нашыя, калі мы сьпяваем у Сьвяты Вечар: «З намі Бог!», Разумејце паганы й пакарайцеся, бо з намі Бог!, дык душы нашыя перажываюць радасьць нявымоўную, веселяцца падобна Ангелам, бо-ж зь імі ўжо Сам Бог прабывае, і радасна прамаўляе: «Дзе Я, там і слуга Мой будзе! Яго ўшануе Айцец Мой!» (Іо. 12, 26). Таму будзем радавацца й веселіцца! Будзем славіць Нованароджанае

І з гэтаю радасьцю, і з палымяною Вераю й Любоўю, і Надзеяй на Нованароджанага Бога й Спаса нашага, вітаем вас ўсячэсныя Айцы, і любячы Браты й Сёстры ўсюды: на выгнаньнях, удома, на катаргах і высылках, у лясах і пушчах зь вялічым і слаўным Сьвятам РАСТВА ХРЫСТОВАГА й з надыходзячым НОВЫМ ГОДАМ. Жадаем усім вам, каб гэтая радасьць Нябесная была ў сэрцы кожнага з вас, і пасылаем усім вам нашае Архіпастырскае благаслаўленьне. Цьвёрда веруйце ў Госпада нашага Ісуса Хрыста, паводля словаў Яго: «Няхай ня сумляваецца сэрца вашае, веруйце ў Бога й у Мяне веруйце» (Іо. 14,1), і нашая любая пакутніца Маці-Беларусь народзіцца да новага, вольнага й шчаслівага жыцьця, каб быць з Богам ужо наваекі.

сьля папярэдніх Калядаў, каб зрабіць на хвабрыках усё тое, што ўжываецца на падарункі, упрыгожваньні цэлае дзяржавы ды тых павіншавальных картак у ліку няведаных мне мільёнаў. Аб прадукцыі сьвяточнае еміны ня прыходзіць з усімі вамі. АМІНЬ.

Пакорны Архіепіскап СЯРГЕЙ
Галава Свяшчэннага Сабору Япіскапаў Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы

Пакорны Архіепіскап ВАСІЛЬ
Сакратар Свяшчэннага Сабору Япіскапаў БАПЦ на Чужыне
Дана Году Божага 1959, месяца сьнежня, Аўстралія—Амэрыка.

БОРГАН БЕЛАРУСКАІ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BACKAUSČYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Backausčyna“ („Das Vaterland“),
(13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14
Цана: Нямеччына: на год — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.;
ЗША і Канада: на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. Ангельшчына й Аўстралія: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл.
Бэльгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.;
20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка л. ішчэйшай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Падвойныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за пад. ойныя.

Банковае conto: Zeitung „Backausčyna“,
Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

Усіх праваслаўных Беларусаў
віншуем зь вялікім сьвятам
Нараджэньня Хрыста!

КАЛЯДЫ

ца гаварыць, бо ў гэтым сьнезе тут Каляды бываюць для ўсіх круглы год. Таму галоўны эфэкт у сьвяткаваньні выяўляецца ў вонкавай аздобе, падарунках ды рэлігійных службах у хрысьціянскіх сьвятынях. Амаль усе прыватныя дамы й гарадзкія інстытуцыі маюць сьвяточныя ўпрыгожваньні. Асабліва ўнівэрсальныя магазыны ўпрыгожваюць свае вітрыны рознымі рухомымі сцэнамі жывёлаў і дзіцячых цацак, што вабяць цэлыя натоўпы дзяцей з бацькамі ды наагул старэйшае грамадзтва. Гіганты-яліны, што ставяцца ў публічных месцах з сотнямі рознакаляровых электрычных лампачак і другіх каларовых упрыгожваньняў, завяршаюць сьвяточную аздобу. Каляднае ажыўленьне пачынаецца тут ад пачатку сьнежня і цягнецца да Новага Году.

Назіраючы цудоўны прабег Калядаў у З.Ш.А., дзе ўсе народы у гэтым ліку й Беларусы, свабодна выяўляюць свае культурныя й бытавыя асаблівасьці, мімаволі прыпамінаюцца па асацыяцыі тыя ўмовы й сьвяткаваньні Калядаў у родным краі пяцьдзесят год таму назад. Выдаецца, што гэтыя юнацкія сьвяткаваньні адбыліся не паўстагодзьдзя, але толькі некалькі год таму назад, бо набытыя рэфлексны тадышніх перажываньняў заўсёды пры адпаведнай нагодзе рэпрэдукуюцца з усімі дэталямі напэўна таму, што прыемныя момэнты на фоне шэрага каляніяльнага жыцьця ўтварылі моцныя дыспазыцыі ў маёй сьвядомасьці. Фіксую некалькі фактаў з даўнейшых умоваў і сьвяткаваньняў Калядаў.

Гэта былі апошнія гады царска-расейскага панаваньня на Беларусі, калі расейская імперыя пахіснулася пад уплывам некарысных вынікаў для яе Расейска-японскае вайны й дэспатычнай ўлады імперыі змушаная была зьняць забарону друку беларускаю моваю. Ад гэтага часу ў беларускі вызвольны рух уліліся й актыўна пачалі дзейць прадстаўнікі беларускага сялянства, што выдала з свайго асяродзьдзя нацыянальных волатаў-будзіцеляў на чале зь Я. Купалам і Я. Коласам. Магутнае калісь беларускае слова, якое было загнанае панявольнікам у сялянскія хаты, пачало рунецць гэтак, як каля двух тысяч год таму назад зарунела ідэя добра й любові спрод народаў сьвету ў розных мовах. Калі больш як стагадовае нявольніцтва беларускага народу давало тады яго інтэлігенцыю да мінімуму, дык сяньня беларуская інтэлігенцыя тысячаімі культывуе беларускае слова, пачынаючы ад пачаткавых школаў да найвышэйшых навукальных і навуковых устаноў на бацькаўшчыне і ў цэлым сьвеце. Цяжка было прадбачыць такі прагрэс пяцьдзесят год таму назад, калі ўся Беларусь, як Заходні край, была падзелена на губерні, уезды й воласьці зь расейскімі паліцэйскімі й адміністрацыйнымі ўрадаўцамі на чале з каляніяльнымі губэрнатарамі й урадаваю моваю расейскаю. Да гэтае ўлады далучалася праваслаўнае духавенства, на абавязку якога ляжала

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Гавораць дакумэнты

Перад Слуцкам і пасьля Слуцку

(Заканчэньне з папярэдняга нумару)

ЗЬ ДЗЕЙНАСЬЦІ БЕЛАРУСКІХ ПАРТЫЗАНАЎ ПАД ПОЛЬСКАЙ АКУПАЦЫЯЙ

(Дакумэнты ўзятыя з архіву Рады БНР)

Рэпартаж камандуючаму IV групы

Згодна пэрсанальнага распараджэньня начальніка аддзелу Гэрмана Скамароха, дакладваю аб яго дзеяньні.

1) Ноччу зь 19-га на 20-ае красавіка г. г. распараджэньнем атамана Скамароха начальніку атрада тэрарыстых Чорнаму Ворану — загадана спаліць дэравяныны мост на рацэ Нараўка, што на стаўпавой дарозе ў горад Белаўежа. Загад выкананы таго-ж чысла.

2) Атрымаўшы весткі з контра-разведкі, што польскае лясніцтва, распа-ложанае ў мястэчку Белае, Белаўскага павету, займаецца шпіянажам у карысьці польскай улады, загадаў рас-следзіць гэту справу й прыняць меры. Расьсьледаваньнем устаноўлена, што весткі былі праўдзівыя, але ўрадоўцы — людзі сямейныя, дзеля гэтага ім пакіну-та жыцьцё, канфіскавана маемасьць. Налёт праводзіў начальнік аддзелу тэ-рарыстых Чорны Воран.

3) З данясенняў контра-разведкі бы-ло даведзена, што паліцыя гор. Кля-шчэль, блізка вузлавой станцыі Чарэм-хі, творыць насілье над арыштаванымі Беларусамі, дзеля чаго атаманам Скама-рохам быў даны загад атаману аддзелу тэрарыстых — У. Чорту правесці налёт на згаданую паліцыю, што было і выка-нана ноччу з 28-га на 29 красавіка. У выніку двух паліцэйскіх расстраляна, аднаго выпусьцілі дзеля яго абьяка-васьці па адшонаваньні да польскай ула-ды й няпрычыннасьці да справы. Рэшта былі ў адлуччы або ўзялі. 3 трафэў: 2 коней, 10 вінтовак, звыш 5000 патро-наў, 8 бомбаў, амуніцыя, 7 шынэляў і іншае дробнае майно.

4) Ноччу на 1-га мая атаман Скамарох залег з невялікім атрадам блёк-пост чыгункі Чэхі, што на лініі Чарэмха—Вільш, ад Чарэмхі 10 вёрстаў. З блёк-посту Чэхі адпраўлена тэлеграма Н-ку Польшчы — Пільсудскаму, копія якой пры гэтым далучаецца.

Адначасова была пры гэтым папсута лінія чыгункі ў 3-х вёрстах ад блёк-посту з мэтай затрымаць кур'ерскі цяг-нік. Апэрацыямі кіраваў атаман Скама-рох.

2. V. 1922 г. п. п. Раённы атаман Бельскага павету

(пячаць) (—) подпіс

Начальнік штабу IV групы

Тэлеграма

Варшава, Начальніку Польскае Дзяржа-вы, п-ну Пільсудскаму

Гэтым пытаемся ў Вас, Пане Пільсудскі, чым тлумачыцца неатрыманьне адказу на наш ультыматум, пасланы Вам 31-га сакавіка г. г.? Дзеля таго яшчэ раз на-

памінаем аб нашым ультыматуме, дзе гаварылася, каб польская ўлада прызна-ла Беларускаю Дзяржаву як незалеж-ную й зняла свой акупацыйны апарат з нашага Краю.

У выпадку адмовы, або нежаданьня адказаць на нашы вымогі, папэраджа-ем, што прыступім да зьнішчэньня па-ліцыі, жандармэрыі, польскай арміі шляхам прымяняньня розных труцізнаў.

Акружны Атаман пдп. Гэрман Скамарох

Н-к штабу беларускіх партызанаў

палкоўнік Качубей

Ад'ютант штабу (подпіс нячытальны)

1-га траўня 1922 году.

(Пераклад з расейскага)

Начальніку Польскае Дзяржавы П-ну Ю. Пільсудскаму, Варшава.

Копія п-ну Старшыні Лігі Нацыяў

Ад Акруговага Атамана Беларускіх пар-тызанаў грамадзяніна

Гэрмана Скамароха, Беларусь, Рухомы канспіратыўны штаб.

Дзеля таго, што мэта якую сабе паста-віла наша беларуская вайсковая аргані-зацыя — вызваліцца зь вяковае няволі й прыгнобленьня ды з пад сучаснай аку-пацыі — ня ёсьць сакрэтам для поль-скіх уладаў, ня можа таму быць і сак-рэтам тое, што мы зьяўляемся ворагамі польскай акупацыі, але зусім мы не зьяўляемся ворагамі польскай улады ў Польшчы.

Мы ўважаем, што ад пятнаццаці ты-сяч партызанаў ды ўсяго сялянства Бе-ластоцкага, Бельскага, Берасьцейскага, Ваўкавыскага й Пружанскага паветаў зьявляюцца да Вас, п. Пільсудскі, і праз Вас да ўсіх Палякаў, аб прызнаньні на-шых ніжэй пералічаных законных вы-могаў.

1) У імя справядлівых людзкіх правоў адмовіцца ад прэтэнзіяў на Беларусь і прызнаць яе правы самавызначэньня як нацыі.

2) Безадкладна спыніць жорсткія рэ-прэсіі над Беларусамі, а таксама спы-ніць апячатваньне праслаўных цэрк-ваў, арышты сьвятароў, вобскіх, збі-ваньне палітычных дзеячоў ды пры-знаць недатыкальнасьць да ўсяго бела-рускага.

3) Неадкладна звольніць зь вязьніц усіх арыштаваных палітычных вязьняў-Беларусаў.

4) Неадкладна спыніць высякань-не беларускіх лясоў і іх вываз у Поль-шчу, а таксама спыніць вываз зь Бела-русі ўсякага іншага добра.

5) Безадкладна прыступіць да па-дрыхтоўкі эвакуацыі польскіх вайско-

вых аддзелаў, жандармэрыі, тайнай і яўнай паліцыі.

6) Дзяржаўныя ўстановы й іх майно павінны быць поўнасьцяй перададзены, як і народныя банкі на беларускіх зем-лях — Беларусам.

7) Безадкладна стварыць зьмешаную камісію, для перадачы розных справаў і рацённыя экстэрных пытаньняў.

Калі вышэйпералічаныя ўмовы ня бу-дуць прынятыя Польскім Урадам, бу-дуць яшчэ пасланы рэпрэсіі, арышты й розныя пераследваньні Беларускага Народу, то мы голасна заяўляем, што за насьледкі якіх-б яны ня сталіся, мы не адказваем.

Мы ня хочам Вам пагражаць, але па-пярэджаем, што няпрызнаньне нашых законных вымогаў пацягне за сабой жорсткія для Палякаў насьледкі. Мы змусім загаварыць аб сабе цэлы свет. Мы прыёмем найбольш зьнішчальныя сяродкі акупантаў, паколькі з рэгуляр-най арміяй нам цяжка змагацца ў вад-крытым баі.

Вы закрываеце аб нашых зьверствах і нягуманнасьці, але-ж мы «мужыкі», «папцюжнікі»... Тады вы ацніце нашы галовы даражэй як па 50 000 марак, як гэта цёніце цяпер.

Вы парупіцеся арыштаваць ня толькі нашых жонак, Вы арыштуеце старых: бацькоў і матак. Вы вынайдзеце яшчэ больш удасканаленыя мэтады мучыць арыштаваных, ня толькі выкручваючы рукі, заганыць пад ногі голкі, кусаць за сьпіну, але яшчэ «шляхатней» і мудрэй за гэта, ды ўсё гэта ня выратуе вас ад помсты.

Мы верым, што рана ці позна дасяг-нем вызваленьня й пераможна ўзьня-сём наш штандар над сваёй Беларускай Народнай Рэспублікай.

Мы верым, што ўсё рэшта цявэроза думаюча Польшчы і ўвесь свет, на на-шым баку. Мы будзем чакаць мірнага палагоджэньня нашых вымогаў, каго-рым мы нас абрадуеце праз польскую й замежную прэсу. Апошні тэрмін Вашага адказу — 9-га красавіка ст. стылю. Ка-лі-ж прэса абыйдзе маўчанынем, гэта бу-дзе азначаць прадоўжаньне нашага зма-ганьня за вызваленьне Беларусі ад поль-скага насільля.

Да Вас, Пан Старшыня Лігі Нацыяў, зьявляецца мы, Беларусы, і просім не дапусьціць далейшага над намі насіль-ля, мы дамагаемся нашай незалежнасьці й свабоды.

Атаман Горадзеншчыны І. Скамарох — (подпіс)

Выконваючы абавязкі Н-ка штабу бе-ларускіх партызанаў — палкоўнік (под-піс)

Ад'ютант — (подпіс) 30 сакавіка 1922 г., Д. Ш. Беларусь.

са запраўды вельмі смачная й таму яна не забываецца й тут у З.Ш.А. на бага-тым сьвяточным сталe й заўсёды пры-памінае Каляды на бацькаўшчыне.

Асабліва беларуская моладзь, што раз-за із старэйшымі пасьціла, чакала на-дыходу Калядаў, каб нарэшце пазба-віцца поснае ежы разам з прышчаным бобам або гарохам, які жаваўся дома й паза домам, гэтак, як жуйкавая амэры-канская гума, ды поўнасьцю выкарыс-таць кароткія Піліпаўскія дні для гуль-ні на фоне прыроды ў часе сьвяточнага перапынку ў школах. Вялікія курганы сьнегу, што часта дасягалі да стрэхаў будынкаў, і ледзяныя прасторы вэзэраў былі натуральным пляцдармам іх гульні. Санкаваныя ды сьлізганыя па лёдзе на самадзельным дзеравяным каньку, што быў падкаваны дротам ды прывязаны матузкамі да аднае нагі (другая адпіха-лася ад лёду й гуляла ў паветры) выма-галі значнае колькасць энэргіі, спрыту й цярплівасьці. Ахвота перамагала ўсе цяжкасьці ды недаданыні. Ніякі пры-мус ня мог зраўняцца з ёю. Толькі на-дыход вечару ды катэгарычны кліч ба-цькоў перапыняў гульню каб на другі дзень зноў кінуцца ў вабыймо цудоўнае беларускае зімы.

Старэйшыя прадстаўнікі сялянства, асабліва жанчыны, былі прывязаныя ў Піліпаўку да хатняе працы. Толькі мужчыны адлучаліся часамі з дому, каб навазіць саннона дарогаю дроў ды бу-даўлянага матар'ялу. Пры штодзённай працы не заўважана надыходзілі Каля-ды, якія сьвяткаваліся ў працягу 2-х тыдняў. Праца ў гэтым часе, за вынят-кам неабходнай па дагляду жывёлы, прыпынялася. Рэлігійныя мамэнты ў ча-се Калядаў перапляталіся з бытавымі традыцыямі нашага народу. У вечары з 24-га на 25-е сьнежня кажная сям'я са-

Амнэстыя ў БССР у 1924 годзе

У № 565 расейскай эмігранцкай газэ-ты «Дни» за 16 верасня 1924 году, якая перахоўваецца ў парыскай Фран-цускай Нацыянальнай Бібліятэцы, а трэ-ба думаць, што і ў шмат якіх іншых біб-ліятэках, — знаходзім адну кароцень-кую, але вельмі вымоўную зацемку аб «Амнэстыі ў Беларусі», зьмест якой па-даём у даслоўным перакладзе на бела-рускую мову:

«У савецкай Беларусі абмешчаная ам-нэстыя для «паходзячых з працоўнага асяродзьдзя», якія прыямалі ўдзел у ан-тысавецкіх нацыянальных фармацых 1918—1920 гг., беларускім палітычным і культурным дзеячом, што прыямалі ўдзел у гэных фармацых, і сябром бе-ларускіх нацыянальных урадаў, якія пэрсанальна ня прыямалі актыўнага ўдзелу ў вайне з савецкай уладай, калі яны абвесьцілі цяпер публічна аб сваім ляляльным дачыненні да апошняй. Ам-нэстыя пашыраецца таксама і на былых сяброў розных палітычных партыяў, якія зробіць гэтакую-ж заяву, і на бе-ларускіх сялян "удачунітых у бандыцкія шайкі ці сядзеінічаючых зь імі".

Амнэстыя не пашыраецца на аргані-затароў атрадаў і іх камандны склад».

Вымоўным і характэрным у гэтай «ам-нэстыі» зьяўляецца тое, што калі баль-шавікі сьняня ўва ўсёй сваёй прапаганд-най ды «навукова-гістарычнай» літара-туры заўсёды прадстаўляюць справу за-хопу ўлады ў Беларусі самым беларус-кім працоўным народам, а беларускі на-цыянальна-вызвольны рух — справай «кучкі беларускіх абшарнікаў ізь Ськір-мунта на чале, якіх беларускі народ выкінуў», то ў амнэстыі гэтай бальша-вікі, не аддзеленыя так далёка часам ад збройнага змаганьня зь Беларусамі, не маглі ў 1924 годзе так нахабна гпаць, як сьняня.

У амнэстыі гэтай бальшавікі выразна прызнаюцца, што:

1) Беларускі нацыянальна-вызволь-ныя фармацыі складаліся зь Беларусуў, «паходзячых з працоўнага асяродзьдзя», і што фармацыі гэтыя былі дзейныя на працягу двух год;

2) урады БНР, пачынаючы ад 1-га ўраду Варонкі, потым Лудкевіча й Ла-стоўскага, разглядаюцца ў гэнай амнэ-стыі як беларускія нацыянальныя ўра-ды (бо-ж не адзін урад, але ўрады);

3) прызнаецца ў гэнай амнэстыі й існа-ваньне некалькіх (не адной) беларускіх палітычных антыбальшавіцкіх партыяў, лідары якіх прызнаюцца за людзей «з працоўнага паходжаньня», паколькі яны падлягаюць амнэстыі, прызначанай імен-на толькі для «паходзячых з працоўнага асяродзьдзя».

Цікавай зьяўляецца кляўзула «амнэ-стыі», што яна «не пашыраецца на аргані-затароў атрадаў і іх камандны склад». У сучаснай, як нам ведама, «амнэстыі» СССР, якую так газэтарна прапагуе ся-род нас «Камітэт за вяртаньне на радзі-му», бальшавікі больш шчодрыя. Яны навет «амнэставалі» й аднаго з правады-роў Слуцкага паўстаньня Сокал-Куты-

лоўскага, які ў 1924 годзе амнэстыі не падлягаў-бы.

Вось-жа тут, на нашу думку, могуць быць толькі дзьве прычыны:

1) або што тагачасныя бальшавікі ня мелі найменшай надзеі, што гэныя ар-ганізатары атрадаў і іх камандны склад прыймучь іхную амнэстыю й вернуцца зь лесу (а ў лясох, паводля афіцыйнай справаздачы Саўнаркому ВССР увосені 1924 г. налічвалася яшчэ «40 бэзнэраў-скіх бандаў»);

2) або прыймаючы пад увагу агульныя антыбальшавіцкія настроі беларускага «працоўнага насельніцтва», было вельмі рызыкоўным для бальшавікоў дапусь-ціць да легальнага, хоць-бы навет і ча-совага, кантакту гэных арганізатараў з насельніцтвам.

У кожным выпадку зьяўляецца для нас цікавым і абсалютна ясным, што бальшавікі выразна прызнаюцца ў гэнай амнэстыі, што ў сваёй захопніцкай па-літыцы ў 1918—20 гг. ім даводзілася весці вайну ў Беларусі з фармацыямі, што складаліся з «працоўнага асяродзь-дзя» беларускага народу.

М. А.

КАМУНІКАТ

Лігі Вызваленьня Народу СССР — Парыскага Блёку

19—22 сьнежня 1959 году ў Мюнхэне адбылося чарговае паседжаньне Выка-наўчага Камітэту Лігі — Парыскага Блёку.

Пасьля абмену думкамі аб міжнарод-ным палажэньні, на паседжаньні было абмеркаванае пытаньне аб узаемадачы-неньнях з Амэрыканскім Камітэтам Вызваленьня, якія, паводля агульнай думкі, вымагаюць значных палепшань-няў.

Крызіс, які наступіў у гэтых дачы-неньнях, быў звязаны, галоўным чы-нам, з пытаньнем аб перадачах праз радыё паведамленьня аб ведамай Рэза-люцыі Кангрэсу ЗША ў справе паня-воленых народаў і выдадзенага пасьля гэтага Маніфэсту Прэзыдэнта Злучаных Штатаў аб устанавленьні Тыдня Паня-воленых Народу.

Паседжаньне яшчэ раз пацьвердзіла, што Ліга ў ніякім выпадку ня можа зьмірніцца із спробай затушаваць го-тыя важныя гістарычныя ліпэнскія ак-ты Кангрэсу ЗША.

У выніку ўсебаковага абмеркаваньня гэтага пытаньня Ліга прыйшла да вы-саву, што неабходна ўстанавіць новыя нормы для рэгуляваньня ўзаемадачы-неньняў з Амэрыканскім Камітэтам.

З гэтай мэтай Выканаўчы Камітэт Лі-гі выпрацаваў праект пагадненьня, які прапануецца ўвазе Амэрыканскага Ка-мітэту.

Прэзыдыюм Лігі

Галоўная Управа Беларуска-Амэры-канскага Задзіночання ў ЗША шчыра вітае Суродзічаў — Беларусуў у воль-ным сьвеце з нагоды Калядных Сьвя-таў і Новага 1960 Году, зьчычы ім гарту й моцы дзеля ператрываньня жыцьцё-вых нягодаў ды перамогаў на цяжкім шляху нашага нясуспыннага змаганьня за волю й шчасьце Бацькаўшчыны-Беларусі.

Нью-Ёрк, Сьнежань 1959 г.

Галоўная Управа БАЗА

Яго Высокапраэсьвяшчэнству Праасьвяшчэньнейшаму Архіепіскапу С Я Р Г Е Ю,

Галаве Сьвяшчэннага Сабору Япіскапаў Беларускае Праваслаўнае Аўтакефальнае Царквы, Пэрт, Аўстралія

Галоўная Управа Беларуска-Амэры-канскага Задзіночання ў ЗША перасы-лае ад імя сваіх сяброў — Беларусуў Амэрыкі, Вам, Высокапраэсьвяшчэнь-нейшы Уладыка й усяму Япіскапату Бе-ларускае Праваслаўнае Аўтакефальнае Царквы на Чужыне найшчэрэйшыя прывітаньні з нагоды 10-х Угодкаў Ад-наўленьня Сьвятое Беларускае Аўтаке-фальнае Праваслаўнае Царквы 19-га сьнежня 1949 году.

Няхай-жа дорыць Вас Усёвышні на працягу доўгіх год здароўем і ласкаю мудрасьці ў кіраваньні нашаю любою БАПЦарквою.

За Галоўную Управу Беларуска-Амэрыканскага Задзіночання

Н. Кушаль К. Мярляк
Сакратар Старшыня
Нью-Ёрк, 15. 12. 1959.

10 - годзьдзе аднаўленьня БАПЦарквы

Перад дзесяцьма гадамі адбыўся апошні акт афармленьня аўтакефалі Беларускай Праваслаўнай Царквы. Акт першага афармленьня адбыўся ў даўнай мінуласьці, калі народ наш меў гаспадарствавую незалежнасьць, сыяраша ў паасобных княствах, а пазьней, задзіночаны ў Вялікім Княстве Літоўскім. На Саборы ў Наваградку ў 1291 годзе была ўцьверджаная першая Мітраполія, якая мела беспасярэднія дачыненні з Канстантынопалям. Гэта з тых часоў нашая Царква засьвяцілася гэтакімі слаўнымі імёнамі як Сьв. Ёўфрасіньня Полацкай, Сьв. Кірыла Тураўскі, Аўраам Смаленскі, Клімант Смалаяч ды шмат іншых. Іхная дзейнасьць і іхныя творы паказваюць датагож, што народ наш у цывілізацыйным поступе йшоў паруч з іншымі народамі Ёўропы.

Аднак пазьнейшая страта незалежнага бытаваньня народу спрычынілася й да ўтраты самастойнае Аўтакефальнае Царквы. Каланізацыйны наступ Польшчы, якая карысталася ўспамогою Католіцкае Царквы, і маскоўская імперыялістычная экспансія, якая таксама мела на сваіх паслугах сваю праваслаўную царкоўную арганізацыю, разгарнулі сярод нашага народу зацятую рэлігійную барацьбу, якая цягнулася вякамі. У выніку гэтае барацьбы ў нашым народзе пашырлася гэткае абсурднае разуменьне рэлігійнае прыналежнасьці, як «польская вера» й «руская вера», якое дзе-коледы захаваўся й да нашага часу. Гэты стан рэчы, бязумоўна, цяжка адбыўся ў рэлігійным жыцьці беларускага народу наагул.

Упоруч з нацыянальным адраджэньнем нашага народу йшлі й спробы адраджэньня свае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы. Гэтыя спробы паасобных гераархаў адбываліся ўсьцяж, але заўсёды спатыкаліся з брутальнаю сілаю нашых палітычных ворагаў. Ужо ў нашыя часы спроба аднаўленьня БАПЦ была зробленая Архіяпіскапам Мэльхісэдэкам у 1922 годзе. Але гэтая спроба скончылася трагічнаю загібаю Архіяпіскапа Мэльхісэдэка ў бальшавіцкіх катавальнях ГПУ. У 1942 годзе ў Менску на Праваслаўным Саборы быў дакананы акт афармленьня БАПЦарквы. Аднак і гэты акт быў нешчаслівым. Вышэйшыя гераархі БАПЦарквы, уздаваныя ў духу маскоўскага патрыятызму, апынуўшыся на эміграцыі, зракліся свайго становішча й перайшлі ў Расейскую Зарубежную Царкву, не зважаючы на мольбы беларускіх праваслаўных вернікаў. Гэта сталася ў 1946 годзе. БАПЦарква засталася асірацелаю.

У 1948 годзе асірацелую БАПЦаркву выказаў жаданьне ачоліць гераарх Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы Ёго Высокапрэсьвяшчэнства Ёпіскап Сьяргей, які жыў тады ў Нямеччыне ў знымым гістарычным месцы Канстанцыі. У Беларусаў-эмігрантаў узьняліся надзеі на фармальнае аднаўленьне аўтакефалі свае Царквы, а дзеля гэтага аднаўленьня неабходна ачоленьне Царквы двума Ёпіскапамі. Вось-жа другім ачольваючым Ёпіскапам БАПЦарквы суджана было стацца беларускаму

грамадзяніну, цяперашняму Архіяпіскапу Васілю, які выказаў жаданьне прысьвяціцца Царкве, прыняў манаскі стан і пачаў рыхтавацца да пасьвячэньня.

У 1949 годзе, у дзень Сьв. Мікалая, у Баварскім месцы Розэнгайме, у бежанскай лягернай Царкве, якую збудавалі вернікі Беларусы, адбылася Хіратонія Ёпіскапа Васіля. Хіратонія была праведзеная трэма Ёпіскапамі Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы.

У гэты радасны сьвяточны дзень вернікі Беларусы з сардэчнай удзячнасьцяй віталі й праводзілі дарагіх Айцоў Царквы, якія не далі гібець у сіроцтве нашай Царкве. Гэтая сардэчная ўдзячнасьць асабліва-ж ЁВПр. Архіяпіскапу Сьяргею, Сьв. Памяці ЁВПр. Ёпіскапу Платону й Сьв. Памяці Блажэннаму Мітрапаліту Палікарпу, застацца назаўсёды ў сэрцах беларускіх праваслаўных вернікаў. Зь няменшай радасьцяй і ўдзячнасьцяй спаткалі вернікі й свайго суродзіча Ёладуку Васіля, зь якім за гэтыя дзесяць год у Амэрыцы мелі магчымасьць часта супольна маліцца Богу. У гэты юбілейны час успамінаюцца й дзье асабістасьці айцоў у сале іерэйскім — Хвёдара Данілюка й Сыцяпана Войтанкі, якія шмат прыслужыліся да аднаўленьня БАПЦарквы.

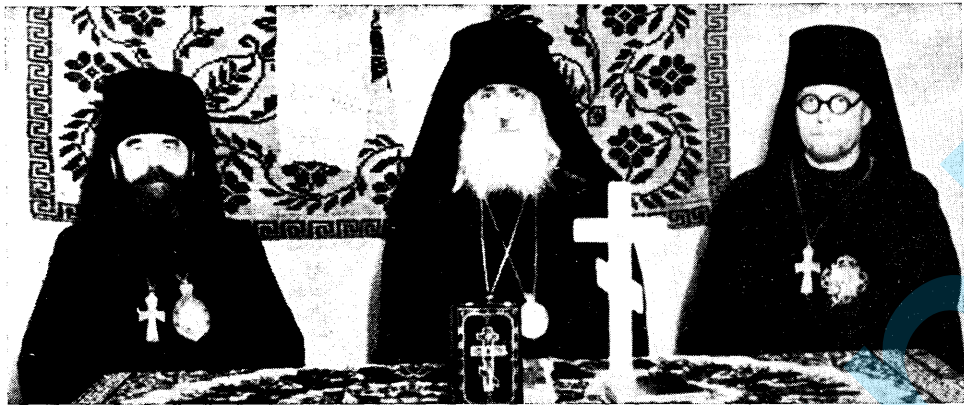
Царкоўная дзейнасьць Сьвятой БАПЦарквы разьвіваецца і ўзрастае на эміграцыі. На Бацькаўшчыне гэтая дзей-

нага жыцьця. Дзёюць тут супольна два чынынікі: духоўныя патрэбы вернікаў хрысьціян і нацыянальная супольнасьць. Злучэньне праваслаўных Беларусаў, якія становяць пераважаючую бальшыню беларускага народу, у адзінай Сьв. БАПЦаркве пад душпастырствам духова й кроўна зьвязаных з народам сьвятароў — гэта найлепшы шлях і да захаваньня нацыянальнага адзінства й нацыянальнага развою.

Царкоўныя супольствы БАПЦарквы павінны быць гатовыя й радыя прыняць у свае сарадовішчы кажнага Беларуса, ня робячы ціску на ягонае рэлігійнае пераконаньне. І гэта неабходна з угляду на існаваньне сярод Беларусаў іншых рэлігійных хрысьціянскіх вызнаньняў. Цьвёрда ў сваёй веры й спагадлівая да ўсіх братаў Беларусаў БАПЦарква будзе выконваць ролю й нацыянальнага злучыва Беларускага Народу. І гэта пэўна-ж разуменьне і адчуваюць нашыя суродзічы, стараючыся злучыцца ў сваёй БАПЦаркве, бо гэтым яны закладаюць моцны й сталы фундамент да рэлігійнага й нацыянальнага жыцьця.

Зразумела, што будова Царквы на эміграцыі спатыкае цяжкасьці. А найбольшая цяжкасьць — гэта расьцяпушанасьць беларускае эміграцыі па цэлым свеце.

Ня спрыяе царкоўнаму жыцьцю й той факт, што Галава БАПЦ Ёго Высокапра-

ПЕРШАЯ СЭСІЯ СЬВЯШЧЭННАГА САБОРУ ЁПІСКАПАЎ СЬВ. БЕЛАРУСКАЕ АЎТАКЕФАЛЬНАЕ ПРАВАСЛАЎНАЕ ЦАРКВЫ
На здымку: Архіяпіскап СЬЯРГЕЙ (пасярэдзіне), Ёпіскап ПЛАТОН (справа ад Ёго) і Ёпіскап ВАСІЛЬ (зьлева ад яго).

насьць ня можа праводзіцца із зразумелых прычынаў: варажыя пастава бязбожнае тыранічнае бальшавіцкае ўлады да Царквы, а тымбалеі Беларускае, робяць гэтую дзейнасьць немагчымай, яна адбываецца пакуль што толькі водгукам у сэрцах праваслаўных вернікаў — нашых суродзічаў на Бацькаўшчыне.

За дзесяціхгадовы перыяд на эміграцыі заснаваныя парахвіі Сьв. БАПЦарквы: у ЗША — у Нью Ёрку, Нью Брансвіку й Кліўлендзе; у Канадзе — у Таронта; у Ангельшчыне у Врадфордзе; у Аўстраліі — у Пэрце, Адэляйде, Мэльбурне й Сьіднеі.

Трэба адцеміць той прыемны факт, што ўсюды, дзе згуртавалася параўнальна большая колькасьць Беларусаў — новых эмігрантаў, робяцца старанны дзель ўладжання арганізаванага царкоў-

насьвяшчэнства Архіяпіскап Сьяргей значодзіцца ў Аўстраліі, а не ў Амэрыцы, у месцы большага згуртаваньня Беларусаў. Перад БАПЦарквою на чарзе стаць шмат заданьняў, а перадусім узгаданае сьвяшчэннаслужэццё, без чаго нармальнае й пасьпяховае разьвіцьцё царкоўнага жыцьця немагчымае. Добрыя пастыры, моцныя й верныя ў службе Богу й свайму народу — гэта наймацнейшы фундамент нашае Царквы, якая павінна быць устойліва й непакісна перад рознымі нягодамі.

На чарзе таксама ўзмацненьне нашае Гераархіі: Хіратонія новых Ёпіскапаў, зарганізаваньне Епархіі, ці Епархіяў.

Перад усімі намі, і перад вернікамі, шмат заданьняў і шмат працы. Мысім быць рупныя, дбалыя, працавітныя, каб ахаваць сваю Сьвятыню — дар Божы і

Ці ня час закрануць пытаньне?

У час пабату ў гасьцёх у кліўлендзкай беларускай моладзі мне пашчасціла адстаяць сьв. Літургію ў часовым будынку кліўлендзкай праваслаўнай царквы. Я ня буду тут гаварыць аб тым, што ў тым-жа двары ўжо пад дах падыйшло будаваньне новае сьвятыні, ні ўспамінаць аб усіх тых добрых, іншых раз гераічных рэчах, што павязаныя з гэтым будаваньнем у такіх складаных абставінах на чужыне, аб гэтым і пісалася ды, пэўна-ж яшчэ й будзе пісацца. Мне хочацца расказаць тут аб сваіх пачуццях, настроях і думках, што былі ў мяне падчас ходу Багаслужбы.

Часовае царкоўнае памешканьне малое, тут ледзь-ледзь праціскаюцца вернікі беларускай калёніі, але гэта нічуж не парашкаджэе таму высокаму малітоўнаму духу, які тут запраўды пануе. Надзвычай прыгожа служыць мітрафорны праярэй а. Мікалай (Макарэвіч). Ёгоныя малітвы напоўненыя вялікім пачуцьцём і праніклівасьцяй. Яны інтанацыйна арганічна зьвязаны зь пяньнем царкоўнага хору, іншы раз узначальваюць, іншы раз дапаўняюць ці супраджаюць апошні. Вельмі прыгожая манера сьвятара часамі чытаць і вымаўляць царкоўны тэкст на фоне хараваго пяньня, што яшчэ больш злучае паміж сабою ўсе элементы Божэе Службы. Пры гэтай канцэртнасьці (у самым высокім разуменьні гэтага слова) ня толькі не зьмяншаецца духоўнасьць, яшчэ і малітоўнасьць настрою, а, наадварот, яна набольшваецца, і ход Багаслужбы ператвараецца ў чудовае багацьце адценьняў. Парадаваў мяне айцец Мікалай і сваім красамоўным словам, прысьвячаным у той дзень беларускаму мастацтву.

З вышэй сказанага можна бачыць і добрую ролю царкоўнага хору, аднак на гэтым мне хочацца крыху тут спыніцца. Калі я колькі год таму ўпяршыню палухаў пяньне ў царкве, дык гэта было толькі малаладнае выкананьне, што нагадвала выскочку дзякоў. Цяпер-жа вы тут прысутнічаеце пры зладжаным, стройным, музычна-выразным, ужо ўмелым пяньнім запраўднага хору, які ведае ня толькі абходнае, але й даволі складанае партэснае выкананьне, свае

на хвалу Богу й сабе на валікую пацеху й карысьць.

Дбалае айцоўскае душпастырства ды ахова Царквы, як найдаражэйшага скарбу вернікамі ўцьвердзіць Ёе непакіснасьць перад рознымі небясьпекамі, уздыме Ёе павагу, прынесе й пашану нам ад іншых народаў ды прывядзе нашу Сьвятую Царкву да заняцця пачэснага месца ў Вялікай Супольнай Праваслаўнай Царкве.

Дзеля асягненьня гэтага мы з шчырасьцяй, успамінаючы найлепшае пажаданьне, якім віталі нашы бацькі й дзяды людзей пры карыснай працы, будзем паўтараць — Памажы Божа!

партыі й іх агульнае спалучэньне ў вадзіным мастацкім царкоўным творы. Хор сыявае мякка, без націску, як гэтага й патрабуецца, каб дасягнуць больш ціхага (піяна) малітоўнага гучэньня.

Вялікая доля ўсіх гэтых дасягненьняў адносіцца да самога складу хору, да ягонага няспыннага руху наперад у аяло даньні царкоўна-пяняльным мастацтвам. Значная сіла яго ў тым, што хор складаецца вылучна зь беларускае моладзі. Думаю, што апошняя рыса зьяўляецца рэдкасьцяй у нашым эміграцыйным (ды й ня толькі эміграцыйным) жыцьці, і сама сабою заслугоўвае на пахвалу ды пастаўленьне ўсім у прыклад.

Але, зразумела, галоўным «віноўнікам» тае мэтамарфозы, якая адбылася з кліўлендзім царкоўным хорам — гэта заслужаны харавы дзёяч сп. Кіслы й ягоныя здольнасьці, уменьне, дасьветчаньне, адказнасьць і любоў да свае справы. Вельмі цешыць і тое, што сп. Кіслы ў царкоўны рэпэртуар уключае й чыста беларускія творы, як гэта было на Багаслужбё, на якой я прысутнічаў, і дзе выконваліся «Блажэнны» («Во царствіі Твоем») і прычыснае «Божа ўсядобры» (Равенскага).

Апошняя акалічнасьць якраз і закранула ў мяне думку: ці ня час паставіць пытаньне аб вартасьці і, навет, неабходнасьці паступовага пераводу нашага царкоўнага рэпэртуару на нацыянальна-беларускія рэйкі, хаця-б у васьноўным і галоўным. Ці ня хоціць ужо нам сядзець на Архангельскіх, Турчанінавых і Сарты? Ці не пара заняцца станаўленьнем і распаўсюджваньнем беларускіх царкоўных твораў? Праўда, іх у нас яшчэ вельмі й вельмі мала, аднак усе гэкі штосыць ёсьць ды й можа яшчэ больш. Мы павінны ведаць і разумець, што такое важнае пытаньне магчыма ўзьняць і практычна павесыць толькі тут, у вольных умовах, бо там, на Бацькаўшчыне, гэта немагчыма.

Некаторыя нашыя кіраўнікі царкоўных хораў дагэтуль яшчэ бяліцца зрабіць пералом, не вядучы працы над адшуканьнем беларускага рэпэртуару.

Мне могуць слухна закінуць тое, чаму я сам ня стаў яшчэ моцна на гэты шлях, але, на маю думку, якраз мне першаму гэта й ня выпадае, каб ня было тут папрокаў у сваекарысьці. Аднак так ці гэта, але парушыць гэтую справу я лічу сваім абавязкам ды таксама лічу абавязкам зьявінуцца да кіраўнікоў нашых царкоўных хораў, каб яны адгукнуліся на гэтую думку. У першую чаргу, якраз, хочацца зьявінуцца да сп. Кіслага, які ўжо прарабіў частку працы й якога я ведаю як беларускага патрыёту. Ясна, што ў гэтым выпадку ўсім нам патрэбнае блаславеьне царкоўнага кіраўніцтва, але думаю, што тут апрача дабразьчання мы іншага ня сустрэнем. Практычнае зьдзейсьненьне, аднак, за намі.

Трэба падумаць і абмеркаваць паважна і дзейна гэтую важную неабходную справу — справу беларускага царкоўнага пяньня.

М. Міцкевіч

Мікола Куліковіч

МІКОЛА ВОЛАЦІЧ

Думкі аб літаратурнай мове

Абмылкі ў літаратурнай мове.

Што да «абмылак» у старой «рускай» пісьменнасьці ёсьць так многа довадаў існаваньня ў Х—XII ст. ст. тых самых асаблівасьцяў народнай мовы, што й цяпер, так што німашака магчымасьці ў гэтым артыкуле на іх спаслацца. Падамо толькі некалькі для прыкладу.

Вось напіс на крыжы Ёўфрасіньні Полацкай: (1161 г.)

«...покладаетъ Офросинѣ чыстыни крстѣ. въманастыри своємѣ. въ прѣкви стго спаса. чыстное древо. бесценно естъ. а кованьа его. злото и серебро и каменье. и жычогъ въ р. гривнѣ... да не изнесетъ ся из манастыря никогда же...»

У гэтым надпісе бачым поўную перавагу ўсіх элементаў беларускай народнай мовы над царкоўна-славяншчынай: **аканьне** — манастыр; **мяккія** канчаткі дзясловаў трэйчай асобы: **покладесть**, **есть**, **изнесетъ**; **поўнагалоссе**: **чыстыни**, **серебро**; **падаўжэньне** зычных: **Офросинѣ**, **бесценно**, **кованья**, **каменье**; **цвѣрдае** **вымаўленьне** **р**: **манастыри** (зам. **манастыре**).

У Жыцьці Хвядося (XII в.) знаходзім «павечеряя», «раздор», «розвальні», «славяннѣ», «славяне»; у Супрасьльскім эвангеллі (XI в.) — **вьсекъ**, **нѣня** (зам. **всьякъ**, **ныне**); у Дабрылаваму эв. (1164) — **українізм**: **просыти** **свѣтлынкѣ**; «**яблыко**» у «Жыцьці Савы» (XIII в.) «**иде**», «**може**», «**приде**» у Ёўсєвѣм эв. (1283), там-жа: «**дамо**», «**створимо**»; у Жыцьці сьв. Хвядося: **измолода**, **сорочицо**, **городоу**, **володимирскоую** **оболость** і г. д. Прыкладаў на поўнагалоссе поўна ўва ўсіх старых крыніцах. Вось зь беларускіх старых дакументаў: **Горня**, **головщина**, **волока**, **колода**, **сторона**, **толока** (Русск. Ист. Стар.)

Так званая Панонская лягенда, або апісаньне жыцьця Канстантына і Мятодага перадае цікавую вестку, што Кан-

стантын (Кірыла) у часе свайго падарожжа да Хазараў (860) знайшоў у Корсуні на Крыме пераклад эвангеллі на рускую мову, а таксама меў беседу з «русінам», які ўмеў чытаць паруску. Нажаль, да нас не дайшлі тэксты гэтай «рускай» мовы, так што немагчыма штоколеды сказаць аб ёй. Трэба аднак сьцьвердзіць, што не старая «руская» пісьменная мова задавала тон літаратурнай мове XI і наступных стагодзьдзяў, але царкоўна-славянская з баўгарскімі асаблівасьцямі.

Руская пісьменнасьць і «славяншчына».

Хрысьціянства на нашых землях апрача новай веры прыносіла хоць зразумелую, але чужую мову, якая мела адыграць ролю лацінскай мовы Заходняй Царквы й грэцкай ува Ёсходняй Царкве. Адыграла яна аднак большую ролю, як літургічная мова Захаду й Ёсходу. Царкоўна-славяншчына дзеля сваёй блізасьці да жывых народных гутарак хутка ператварылася ў літаратурныя мовы паасобных славянскіх народаў. Ператварэньне гэтае наступіла такім чынам, што ў самастойных творах штораз больш і больш уводзілася асаблівасьцяў жывой народнай мовы пры ўтрыманьні царкоўна-славянскага правапісу й некаторых звяротаў, формаў і канчаткаў. Так паўсталая на усх. слав. землях «руская» літаратурная мова XI—XIV в.в., якой карысталіся нашыя продкі, Украінцы, ноўгарадзкія Славене й Маскоўшчына. Не абазначае гэта зусім, што гэтакі мовай гаварыла насельніцтва названых земляў. Ёно гаварыла сваімі гаворкамі, а «руская» літаратурнай мовай гаварылі толькі асьвечаныя людзі. У параўнаньні да царкоўна-славяншчыны Х—XI ст. «руская» літаратурная мова была ўжо вялікім поступам дзеля ўспрыняцця народных элементаў. Аб розніцы між царкоўна-славяншчынай пачаткаў «рускай» пісьменнасьці ды пазьнейшым прэядам можа мець уяўленьне, параўняўшы ўрыўкі з тэкстаў. Перш прачытаем лягенду аб паходжаньні славянскіх плямёнаў з старых дошчак, знойдзеных каля Курску й нядаўна часткова апублікованых расейскімі эмігрантамі:

«Триє бо мужи бяста триє вѣсенце оутриє, ополуднѣ а вшєрнѣ... Утворисє роди тоїє о седмѣ рѣцѣх идѣже

обитвашєхом заморѣю о край зеленѣ. А камо скоти водни древниой сходу до карпенства горе... То бяца она ляті пред тисєнц триє стої за Иєрманрѣху. О тѣ цасє бя прѣ влика о брезѣх море годѣстѣ а тамо праоцє накидѣша кургала о се каменѣа бяла о подколѣ погребѣша болярѣа а вудє сва яковє о сѣцѣ падыша...»

А вось тэкст аб славянскіх плямёнах у ПОВЕСТИ ВРЕМЕННЫХ ЛЕТ (XII в.):

...По мнозєх же времяѣтѣх сѣли суть словѣни по Дунаєви, гдѣ нынє Угорьска земля і Болгарьска. От тѣхъ словѣнъ разидошася по землѣ і прозвашася именѣи своими, гдѣ сѣдше на котормѣ мѣстѣ...

...Тако же и те словѣне пришедше и сѣдоша по Днѣпру и нарекошася поляне, а друзиі древляне, занє сѣдоша в лѣсѣх; а друзиі сѣдоша межю Припєтью и Двиною и нарекошася полочанє...

Із грамаць Полацкага япіскапа Якава Рыжанама каля 1300 г. ...Поклонѣ і благословѣньє от Ікова єпискупа пологьского. Бровоси намѣстѣи пискуплю і дѣтемѣ моимѣ растманомѣ былѣ есмь не дома, во отьца своего митрополита, а нынѣ есмь на своемѣ мѣстѣ оу святоѣ софѣѣ, а нынѣ есмь оувѣдалѣ любовь ваша правая съ своимѣ моимѣ с Витєнем...

Із прыраўняньня дадзеных урыўкаў розных тэкстаў можна без глыбейшых досьледаў прадставіць сабе сутнасьць розніцы між пачаткавай царкоўнаславяншчынай а так званай «рускай» літаратурнай мовай з прымешкай народных гаворак. Царкоўна-славяншчына пасяля некаторых рэформаў (у Баўгарыі й на Русі) сталася літургічнай мовай Царквы й царкоўнікаў, тым больш набліжалася да жывой народнай мовы.

Літаратурны Дадатак

Артур Вольскі

Малады й многа абяцаючы беларускі падсавецкі паэта Артур Вольскі (нарадзіўся 23 верасня 1924 году) зьяўляецца сынам шырокаведамага беларускага пісьменьніка Віталія Вольскага. Далей сярэдняе школы й віцебскага мастацкага вучылішча пісьменьнік не пайшоў, бо з выбухам другое сьветавое вайны быў пакліканы ў армію. Паэтычную дзейнасьць распачаў у 1945 годзе, а ўжо сяньня мае за сабой паважны літаратурны дасягненні.

Галоўным жанрам пісьменьніка зьяўляюцца вершы, апавяданьні й драматычныя творы для дзяцей, і ў гэтай галіне ёсьць ён годным прадаўжальнікам таго самага жанру старэйшага беларускага дзіцячага пісьменьніка Янкі Маўра. У 1955 годзе выйшла кніга вершаў Вольскага для дзяцей «Маленькім сябром», у 1957 годзе сумесна з драматургам П. Макалём напі-

саў дзіцячую п'есу «За лясамі дрымучымі», якая была пастаўлена Беларускім дзяржаўным тэатрам юнага глядача ў Менску, а ў 1958 годзе выдаў зборнік вершаў для дзяцей «Водбліскі далёкіх маякоў» і кнігу вершаў таксама для дзяцей «Дзедаў госьць».

У зьмешчанай ніжэй паэмцы «Паланянка» з рэдка спатыканай у савецкіх умовах адвагай паэта расказвае аб слаўнай мінуўшчыне беларускага народу, які сваёй мужнасьцю абараняў ня толькі сябе, але й вольныя народы эўрапейскага Захаду перад татарскай навалай, выконваючы гэтым пачэсную гістарычную місію. Прадстаўляючы гістарычную мінуўшчыню беларускага народу ў ейным праўдзівым нескхальшаваным сьвятле, Вольскі запярэчыў афіцыйнай савецкай гістарыяграфіі й пайшоў за голасам собскага нацыянальнага сумленьня.

ПАЛАНЯНКА

Адным узмахам вузкае далоні
спыніў Кайдан імклівую арду,
і хутка ўжо — стрывожаныя коні
да дна з рачулікі выжлукццяць ваду.

А хан Кайдан, аблюбаваўшы ўзгорак,
глядзіць,
як іскры безьлічных кастоў
губляюцца, сатлеўшы паміж зорак,
над вострымі вяршынямі шатроў.

Спагядліва зыходзіцца сузор'е —
усё ён возьме шабляй і агнём.
Ляжыць ля ног Кайдана Крутагор'е,
якое мы Кайданавам завём.

Падпаленай баранінай і кропам
нясе ад засынаючай арды.
І чую за пагоркамі Эўропа
і коней храп, і востры пах бяды.

А хану зноў ня дасьць заснуць да ранку
нязбыты боль зарубцаваных ран.
І загадаў прывесці паланянку
у свой шацёр
няўрымсьлівы Кайдан.

І вось яе, падобную да птушкі,
што ўжо ня можа вырвацца зь сіла,
вядучь да хана ўслужлівыя служкі,
каб мог на боль забыцца да сьвятла.

Нямала хан пабачыў паланянак,
аддаючы жывое ўсё агню.
Але такую навет між славянак
сягоньня напаткаў упяршыню.

Яе вачэй не затуманіў сплах,
калі ён навет рукі распасьцёр,
і расьпіхнуў шырока цяжкі полаг,
і моўчкі прапусьціў яе ў шацёр.

Красуняй-паланянкай паланёны,
ён выгнаў навет сьпешнага ганца,
прысланага з далёкага загоны,
дагаварыць ня даўшы да канца.

Кумысу адглынуць яе прымусіў,
а потым кіўнуў коротка:
— Сьпявай! ..
І засьпявала,

як ляцелі гусі
ад родных рэк кудысьці за Дунай.
Ды забалелі крылы ў шэрай гускі,
адстала —
і ляціць зусім адна ...

Стрыжэ за паланянкай
з вочніц вузкіх
нядобры жоўты позірк каршуна.

Спыніўся месяц над шатром Кайдана,
між воблакаў павольна плывучы.
А ў змрочнай пушчы, цёмраю схаванай,
да бою зброю востраць Крывічы.

Хан схамянуўся:
— Што гэта скрыгоча?
Нібы па камні шоргаюць мячы ...
Яна:
— Ды гэта конікі стрыкочуць
каля кастоў начлежных уначы ...

Артур Вольскі

— Вось нейкі гоман зьлева ...
Вось — і справа ...
І хан да шаблі цягнецца рукой.
— Ды гэта, хане, зашасьцелі травы
ад ранішніх напеваў за ракой ...

— О, не! Ужо я тупат чую,
быццам
абходзіць нехта нашыя кастры ...
— Ды гэта, хане, рэха навалыніцы
данесьці да шатра твайго вятры ...

Кастры ўжо згаслі. Астывае прысак.
А ранак неба чырваньню заліў,
нібыта іскры нехта з крэмна высек
і небакрай няўмысна падпаліў.

Пасьпешна сэрбануўшы сырадою,
як і заўсёды — ў гэты самы час,
пакліканы абуджанай ардою,
выходзіць хан на ранішні намаз.

Спыніўся, не пазнаўшы краявіду,
і грозным вокам спад брыва павёў.
Наўкол, як лес, глядзяць угору дзіды,
а шаблі — быццам сотні ручаёў.

Па ўсіх дарогах вырасьлі завалы,
нібы запруды ўпоперак вады.
І крумкачы ўжо кружаць
над прывалам
ахопленай трывогаю арды.

Адным узмахам вузкае далоні
хан загадаў прабіцца напразкі.
Ды падаюць падкошаныя коні,
І зь сьдлаў вылятаюць седакі.

І сам тады
ў сядло Кайдан ускочыў:
О, ён ардзе

дарогу пракладзе! ..
Ды раптам прад сабой убачыў вочы,
якіх ня сустракаў яшчэ нідзе.

Нібыта зь неба чыстага маланка
зньянацку шуганула сярод дня ...
Упоперак дарогі паланянка
стаіць, стрымаўшы ханскага каня.

Асьлеплены паглядам-бліскавіцай,
ён чую толькі голас малады:
— Ударыла нарэшце навалыніца,
і ўжо зь бяды
ня выведзеш арды! ..

Зубамі скрыгануў Кайдан ад злосьці:
сьмяецца паланянка,
як на зьдзек.
І ён, гартанна выгукнуўшы штосьці,
наўскос паветра шабляю расьсек.

І зьнікла ўсё ...
Ні тупату, ні звону ...
Адно — цвыркочуць конікі ў траве.
А сонейка
у мроіве чырвоным
па небасьхіле стомлена плыве.

Ці жаўранак пяе? Ці берасьцянка?
Не памірай ... Прыслухайся як сьлед ...
Ізноў адкрыла вочы паланянка,
каб раз яшчэ
зірнуць на белы сьвет.

І ўбачыла спад веек ледзь прыўзнятых,
як раптам рукі ўскінуў грозны хан
і з востраю стралою між лапатак
пачаў зь сядла хіліцца на дзірван.

А жарабок, ураз адчуўшы волю,
рвануўся ўбок ад ханскага шатра
і павалок, нібыта мех, па полі
нядаўняга свайго гаспадара.

Падбег юнак.
Сьхіліўся да дзяўчыны.
І да грудзей прынікла галава.
На пругкім луку, выгнутым зь лясчыны,
яшчэ пяе ледзь чутна цеціва.

Ён устае.
Кідае позірк грозны
туды, дзе людзі, коні — бы ў віры.

— Спазыніўся я,
але яшчэ ня позна
адпомсьціць за жыцьцё маёй сястры! ..

Напайўшы лук, ён зноў пайшоў у сечу.
Ня час цяпер для плачу і тугі.
Ужо — заўжды ціхманая — Няеча
чырвонай хваляй б'ецца ў берагі ...

Пад вечар бой суняўся нясыціханы.
А рэшткі недабітае арды,
забыўшыся на славу і на хана,
пабеглі з поля бою хто куды.

Застойны пах бараніны і кропу
яшчэ мяшаўся з водарам палян,
ды ўжо магла
спакойна спаць Эўропа,
як за шчытом,
за сьпінамі славян.

Літоўская мова.

Гэты працэс пачаў разьвівацца хуткімі тэмпамі, калі Літва пачала выходзіць у XIII веку на гістарычную шыроўшую арэну. У старую «славянскую» форму ўлівалася народная крывіцкая мова зь некаторымі асаблівасьцямі заходня-беларускімі, стварыўшы новую літаратурную мову — мову літоўскую, мову Вялікага Княства Літоўскага. Рост і росквіт гэтай мовы, як і калісьці «рускай» мовы, залежаў ад таго, наколькі яна будзе ўлучнасьці з жывой мовай народу ці да яе набліжацца. У першых вякох (14—16) працэс гэты можам наглядаць паводля тэкстаў:

Вось урывак з «Летапісца вялікіх князёў Літоўскіх» (1341—1400).

«Великого князя Гедими́на Литовского было сынов семь: старейший Монивид, потом Наримонт, Олгирд — король отец, потом Евнутий, потом Кестутий — отец великого князя Витовта, потом Корибут, седмый Любарт ...»

Зь Лісту князя Гальшанскага 1396 г.

«Мы, князь Юрей Семенович, узрели есмо в грамоту деда нашего князя Ивана Олгимонтовича, нашли есмо, иж тые люди продкове наши и отцы наши придали светой Богородици печерской, люди на имя Иваничевичи, и с землею и с данью, у Глуской волости, давати им мера меду, а рубль грошей Литовских; а в Поречьи такожъ Андрея, и сь землею и сь данью, а давати ему полмеры меду, а полтина грошей Литовская ...»

З граматы Казіміра 1486 г.

«Самъ Казимиръ Божюю милостию король. Намѣстнику Смоленскому, пану Николаю Радивиловичу. Просилъ въ насъ окольничій Смоленскій, князь Олехно Глазичъ села, на имя Бутина, што держали Шемяка зъ братомъ, а поведать намъ, ижъ то село служебное, а не тяглое, ани данное: а и ты намъ повѣдалъ, штожъ то село не данное, ани тяглое. Ино коли то село не данное, ани тяглое, и мы ему тое село Бутино дали и ты бы его въ тое село велѣлъ увезати ...»

З полацкай граматы 1552 г.

«Вельможнымъ и врожонымъ и добродѣемъ нашимъ паномъ бурмистромъ и рядцемъ ихъ милости словутного места Ризкого здоровье со всимъ добрымъ щастье и размноженъе вашей милости зычимъ. Ознаймуемъ вашей милости, яко суседомъ и приятелемъ нашимъ, ижъ тыхъ недавно прошлыхъ часовъ князь кунторъ Невгинский до насъ бурмистровъ и радцевъ и до всего поспольства места государственого Полоцкого листъ свои писати рачиль ...»

Із Статуту Літоўскага 1588 г.:

«Напродъ мы господаръ обещуемъ и шлюбуемъ, подъ тоужъ присегаю, которую учинили есмо всимъ обывателемъ всихъ земель панства нашего Великого Княства Литовского, ижъ всихъ княжат, пановъ, радъ духовныхъ и светскихъ, пановъ хоруговныхъ, шляхту, места и всихъ подданныхъ нашихъ, и всихъ становъ въ том панстве нашомъ Великомъ Княстве Литовскомъ ... тыми одними правы и артыкулы въ том же статуте ниже писаными, отъ насъ даными судити и справовати маемъ ...»

Із гэтых прыкладаў вынікае, што ў 16 ст. старая, традыцыйная, ужо зусім мёртвая царкоўна-славянская й руская форма выпаўніліся мовай блізкай да мовы жывой нашага народу. Такі поступ літаратурнай мовы Вялікага Княства Літоўскага зрабіў культурны пераварот у суседніх краінах так прыязных (Ноўгарад, Цьвер, Рязань), як і Маскоўшчыне ды закарпацкай Малдавіі. Мала таго, мова літоўская (беларуская) сталася мовай дыпламатычных зносінаў ў усходняй Эўропе.

Вось адрывак з «Судебника 1550 г.» Маскоўскага князя Івана Васільевіча:

«Судъ царя и великого князя судити бояромъ, и окольничимъ, и дворецкимъ, и казначеемъ, и дьякомъ. А судомъ не дружити и не мстити никому, и посула въ суде не имати ...»

«А побыотца на поле в пожеге, или в душегубстве, или в розбое, или въ татбе, ино на убитом исцово доправити,

да окольничему на убитом полтина да за доспехъ убитого три рубля, а дьяку четверть рубля ...»

У 16 ст. была найбольшая экспансія дзяржаўнай мовы Вялікага Княства Літоўскага, рэхам якой быў вершык Пашкевіча на палёх Статуту Літоўскага:

«Польска квитнетъ лационаю,
Литва квитнетъ русчинаю,
Без той в Польше не пребудешь,
Без сей в Литве блазнемъ будзешъ».

Ці гэтая дзяржаўная мова літоўская была жывой мовай народу? Нажаль, не. Гэта была штучная, канцылярская мова, блізкая да народнай, аднак ня згодная зь ёю. Разьдзяляючым ровам быў традыцыйны правапіс і звароты, як быццам выражэньне «наўчонасьці», літаратурнасьці. Ёй паслугоўвалася невялікая група асьвечаных людзей. Але і ім ня лёгка яна давалася. Сьветчаць аб гэтым тысячы й тысячы абмылак у карысьці жывой крывіцкай мовы: «беруть дрыва зь боровъ нашихъ на опаль (1431, Акты Бер. Суду), крываый, хрыбетъ, варыво, бывала, балотцу, аповедалъ, каторый (бел. Арх.); ганчаръ, карабельникъ, таваръ, Мазыръ, ледава, хавати і інш. (Русск. Ист. Библ.); дзедзичъ, досыць, ници, зацмиць, дзиды, жерьдзье (БА, ИЮМ, АМГС); дни, фольварки, рубли, годы, невады, лесы, продкове, рыбалове і мноства іншых асаблівасьцяў у розных дакументах, пераважна судовых, дзе запісаны сьветчаньні людзей з народу.

Некаторыя ўяўленьні аб народнай мове 16 ст. можна мець яшчэ з «Аль Кітабу» — гэта ёсьць музальманскай пісьменнасьці на нашых землях, пісаных крывіцкай, дзяржаўнай мовай, але арабскімі літарамі. У гэтых тэкстах няма прысланнячага нашыя моўныя асаблівасьці традыцыйнага «славянскага» ці «рускага» правапісу.

І вось у часе нібы найбольшага росквіту беларускай дзяржаўнай мовы, калі ў падмацоўку яе прыйшоў друк і друкарства ад часоў Пранціша Скарыны — пачынаецца яе заняпад на карысьці польскай мовы.

Уладзімер Дубоўка

Чые рукі прыгажэйшыя?

Прыйшла, каб смагу ўтаймаваць вадою, перадыхнуць хоць крыху над ракою.

1

На беразе ракі індыйскай Джамны жылі даўней прыгожыя тры дамы.

У кожнай муж быў, так сказаць вяльможа, таму пра хлеб іх клопат ня трывожыў.

Ня мелі клопату і пра ўборы, Ім не хапала толькі зь неба зораў.

Ніхто ня прымушаў іх турбавацца наконт якой-бы ні было там працы.

Паспаўшы ўдосталь і на мяккім ложку, яны і пачыналі дзень патрошку.

Спачатку падавалі ім сьняданьне, пасля былі з суседкамі спатканьні.

Яшчэ пасля — ішлі яны на Джамну, вось гэтыя прыгожыя тры дамы.

2

З усмешкай на сваіх цудоўных тварах, яны зь сябе свае здымалі сары.

Пасля залазілі ў ваду па пояс, а над вадай імкліва звонкі голас.

Як пырскі, узлятаў іх сьмех вясёлы, каб хто увагі больш звярнуў на голых.

Яны сябе лічылі цудам сьвету, і ўсе былі павінны ведаць гэта.

Гармідар той прыгожы і прыемны даходзіў, навет, і да шахт падземных,

дзе людзі голыя крышылі камень сваімі збытымі у кроў рукамі,

каб збудаваць цяжкой, падземнай працай надземным дамам добрыя палацы...

3

На беразе ракі індыйскай Джамны ня сумавалі гэтыя тры дамы.

Пра тое-сёе крыху размаўлялі, а гутаркі і час плылі на хвалях.

Але дайшлі да рук сваіх, урэшце. Тут згода кончылася, хоць і рэжце!

— Мае, — адна сказала, — цуды сьвету, — і вы павінны ўсе згадзіцца з гэтым!

— Нікай згоды, — кажа ёй другая, — мае такія рукі, добра знаю!

Такое самае пачулі і ад трэцяй: — Мае найпрыгажэйшыя на сьвеце!

Няма ў іх згоды, бо яны і судзіць. Гарачых спрэчак і вада ня студзіць.

4

Якраз натое каля іх кульгае бабуля нейкая — галодная, старая.

Спынілася і прывітала голых у простых задушэўных словах.

Пасля сказала: — трэці дзень ня ем я. Гарачыня спустошыла нам землі...

А, можа, хоць скарыначку дасьцё вы!.. Бабуліны іх не кранулі словы.

Галодных сыты зразумець ня можа, пакуль самога лёс ня патрывожыць.

Да гэтых дам, над Джамнаю індыйскай, наконт скарынкі не хадзі і блізка.

І ўсё-ж-ткі трэба скарыстаць старую! Адна яе пытаньнем і частуе:

Індыйская казка

— Дапамажы нам скончыць нашы мукі: ў якой з нас лепшыя красую рукі?

— Чакайце крыху, — кажа ім старая, — прыду, як толькі ежу адшукаю... І пакульгала прэч ад іх зь кіёчкам па чыста вымытым вадой пясочку...

6

Праз гоні двое, ля ракі таксама, жанчына простая сядзела пад кустамі.

Усё жыццё яна працуе ў полі, сваім гарбом сваю стварае долю

Вятрамі біта і дажджамі мыта, яна нічым ад сонца не закрыта.

Ад сонца яснага яна ўся чорна, І лёсу горкаму яна пакорна.

6

Зь кійком старая да яе кульгае, сардэчным словам і яе вітае.

— Даруй, дачушка, за маё пытаньне: Ці засталася крошка ад сьняданьня?

Сказала у вадказ ёй маладзіца: — Сядай, бабуля, ў засень на травіцы.

Няхай зьбіраюць крошкі ліхадзеі! З табой сьняданьне папалам падзелім,

каб падужэла ты ў сваёй дарозе, каб веселей было табе, нябозе...

Пасьнедалі тады яны абедзьве, хоць сонца і стаяла на абедзе.

Старой была вялікая падмога. Падзякавала. Стала зноў на ногі.

Пасля ўзяла яе руку сваёю і павяла ля Джамны над ракою.

7

Прышлі да дам. Яны былі ля рэчкі, свае ніяк не паканчалі спрэчкі.

Сказала ім старая, гэтым дамам: — Цяпер адказ на пытаньне дам вам.

На рукі гэтай маладзіцы гляньце: яны і чорныя, яны аж з глянцам.

Яны паранены, яны пабіты, яны салёным потам перамыты.

Яны мяне, якую лёс зьнясіліў, запрацаваным хлебам накармілі.

Няма на сьвеце ім красую роўных, а прыгажэй ад вашых — бязумоўна!

Бо хараство усё ідзе ад працы, пабудавала праца і палацы.

А беленькія вашы, як лілеі, добра ня твораць і тварыць ня ўмелі!

8

Сказала так і адыйшла старая. Пайшла ў свой бок і маладзіца тая.

На беразе ракі індыйскай Джамны, пазналі ўсё-ж-ткі сорах тыя дамы.

Зіма на Беларусі

Прычыны заняпаду дзяржаўнай мовы В.К.Л.

Што здарылася, што пачынаючы ад сярэдзіны 16 веку польская мова пачынае выціскаць у прыватных лістох і зносінах багатую і нібы стройную дзяржаўную мову? У чым-жа гэткая ненармальнасць ды нібы супярэчнасць? Звальваньне віны на рэфармацыю, на езуітаў, на каталіцтва, на Палякаў і г. д. — гэта шуканьне найспрасцейшай разьвязкі дзіўнага зьявішча. Сталася нешта глыбейшае ў нутры самага народу.

Пакуль асьвета й удзел у публічным жыцці былі справай толькі невялікай групы людзей, а народ у сваёй масе быў пасыўным удзельнікам гістарычных падзеяў — дзяржаўная мова Вялікага Княства Літоўскага, як мова зразумелая для народу й яму зусім блізкая, магла быць прыцягваючай сілай навет для нашых суседзяў. Нямецкая блякада Балтыцкага мора (крыжакі й лівонскія рыцары), а татарская — Чорнага мора спрыялі ўтрыманьню на працягу даўжэйшага часу гаспадарчага й культурнага застою В.К.Л., а разам з гэтым давалі магчымасьць утрымоўвацца штучнай дзяржаўнай і літаратурнай мове ды навет ёй набліжэцца больш і больш да народнай эвалюцыйным шляхам. У 15 і на пачатку 16 ст. наступіла поўнае зламваньне нямецкіх рыцараў на Балтыцкім пабярэжжы, а разам з гэтым пачаўся выхад Беларусі на захад у гаспадарчых дачыненнях. Вываз збожжа, лесу й лясных прадуктаў, скураў, мёду, воску, валоў, мяса ды прывоз з-за граніцы тавараў патрэбных насельніцтву спрычыніліся да разьвіцця гарадоў, рамесніцтва, земляробства, гандлю, да ўзбагачэньня мяшчанства, баярства ды паноў. На паверхню публічнага жыцця пачала выходзіць шляхта й баярства, за імі мяшчане, каб здабыць сабе прывілеі, забясьпечваючы ім штораз лепшыя ўмовы жыцця. Дзеці так шляхты-баярства, як і мяшчанства змаглі пайсці на захад у вышэйшыя школы, унівэрсытэты нямецкія, італьянскія, чэскія і іншыя здабываць навуку, а здабыўшы яе, падносілі ўзровень свайго асяродзьдзя на бацькаўшчыне. І вось тут пачалася трагедыя нашай дзяржаўнай мовы. Выхаваньнікі заходніх школаў зналі добра замежныя мовы, але амаль зусім ня ведалі свае, дзяржаўнае. Тая фармальная, вонкавая разьбежнасць жывой народнай

мовы з мовай дзяржаўнай стварала запору, зьнеахвочаньне да яе, як да нечага штучнага, няжыццёвага. Рэфармацыя спрыяла разьвіццю гэтага працэсу. Рэфармацыя ў барацьбе з каталіцкай царквой і зь мёртвай лацінай вынесла на паверхню жыцця жывыя мовы розных народаў, надаючы ім права на дзяржаўнае й літаратурнае значэньне. Так занялі сваё месца нямецкая, француская, ангельская, польская, навет жамойцкая мовы. Былі спробы й дзяржаўную беларускую мову ўключыць у гэтую вялікую культурную рэвалюцыю. У гэтым кірунку дзейнічалі Цяпінскі, Будны, успамаганы Радзівіламі. Уключаліся езуіты й царкоўныя брацтвы, але не маглі спыніць жудаснага працэсу адыходу ад свае мовы. Сыцьвярджаў гэта вобразна Цяпінскі у прадмове да свайго «Эвангелья»:

(сучасны правапіс)

«Хто-б багабойны не здыржаўся, хто не заплакаў-бы, глядзячы на такую кару Божую, бачачы ў такіх вялікіх княжат, такіх знатных паноў, так многа нявінных дзяцей, мужаў з жонкамі ў такім зацным і тым больш у такім даўней дасціпным, вучоным народзе рускім такое занябданьне свайго слаўнага языка, проста пагарду, за катораю іх ясна мудрасьць у слове Божым, каторая была ў ніх проста прыроджанай, адыйшла ад іх за кару Божую, а на яё месца цяпер прыйшла такая аплаканая няўмеласьць, што ўжо многія стыдаюцца й свайго пісьма асабліва ў слове Божым».

Вось гэтае няўменьне «свайго пісьма» ды яго штучнасьць і архаічнасьць, рознасьць ад заходняга пісьма (лацінцы) схілялі людзей да перайманьня здабыткаў культурнага перавароту. Ніхто тады не дадумаўся адкінуць традыцыйнае «рускае пісьмо й літары» (хай сабе ўзаконены) і не пачаў пісаць лацінай ці навет старымі літарамі, але так, як гаварылася, без старой, непатрэбнай формы ды мёртвай канцыляршчыны. Таму спробы адраджэньня дзяржаўную безь пераменаў мову а толькі заклікамі ці нараканьнямі не маглі даць пераломнага адраджэньня. Рэфармацыя разьвіла школьніцтва так пратэстанцкае, як і каталіцкае (часткова праваслаўнае), але школьніцтва пайшло па пахілай усяго гістарычнага працэсу.

Пратэстанцкія школы навучалі папольску, каталіцкія палаціне, праваслаўныя пацаркоўнаславянску й «руску» (мовай далітоўскай пары).

Бачыў гэта ў некаторай меры няведамы аўтар Перасьцярогі, палямічнага твору пачатку 17 в.:

«То вельми много зашкодило панству Рускому (у сэнсе рэл.) же не могли школь и наукъ посполитых разширять, и тыхъ не фундавано, бо коли бы науку мели, тогда бы за неведомостію своею не пришли до таковыя погибели. Читаючи хроники польскіе, знайдешъ о томъ достаточне, як поляци рускіе панства пообседали, поприятеливши зъ ними, і царскіе цурки свое за русиновъ давши (відаць, жанітва Ягайлы зь Ядвігай) черезъ нихъ свое обычае оздобные и науку укоренили, такъ ижъ Русь посполитовавши ся зъ ними, позавидели ихъ обычаемъ, ихъ мове и наукамъ и не маючи своихъ наукъ, у науки римскіе свое дети давати почали, которые зъ науками и веры ихъ навыкли, и такъ помалу науками своими все панство руское до веры римское привели...»

У гэтых разважаньнях Перасьцярогі, бязумоўна, многа праўды, але ніхто ня ў сілах быў адхіліць гэтага працэсу, паколькі ён вынікаў із старой «гераглёўшчыны» пісьма, правапісу ды перажытага шаблёну.

Спачатку, ясна, ніхто не адважваўся выступіць супраць законнага парадку, што «пісар земскі рускімі літарамі й словы маець пісаці», але ўжо ад другой палавіны 16 веку пачынаецца прыватная перапіска між магнатамі, шляхтай і мяшчанамі папольску. Мова гэтая польская ў лістох бедная, прымітыўная, поўная беларускіх і лацінскіх словаў і зваротаў, але, відаць, лягчэйшая ў пісаньні, чымся свая, дзяржаўная. У 17 ст. працэс гэты рашшыраўся на публічныя акты, адначасова наглыбляўся заняпад літаратурнай дзяржаўнай мовы. Яна засьмечвалася паліянізмамі й русыфізмамі (ад часу маскоўскага «патопу» 1654—57), аж у канцы 17 веку ўступіла сваё афіцыйнае месца польскай мове.

Каляды ў ЗША

З усіх гадавых святаў хрысціянскага свету ў сэнсе ўрачыстасці і пышнасці святавання першае месца на Захадзе, асабліва ў ЗША, займаюць Каляды.

У нас калісь на Бацькаўшчыне ня менш урачыста за Каляды святавалі й Вялікдзень. У ЗША вонкава Вялікдзень праходзіць амаль незаўважна, астаючыся выключна царкоўным святам, ня звязаным гэтак багата, як Каляды, з народнай абычэвасцяй.

Найбольш цікавым, характэрным момэнтам Калядных урачыстасцяў у ЗША, ёсць перадусім даволі доўгі перадкалядны перыяд. На Бацькаўшчыне ўсе калядныя абрады й цырымоніі, як ведама, пачыналіся ад Куцці й цягнуліся да Вадохрышча.

Тут Куцці ў нашым паняцці няма, а прыгожы звычай каталікоў дзяліцца з усімі на Куццю аплаткам, ня толькі ў ЗША, а ўсюды на Захадзе ня існуе.

Каляды ў ЗША гэта перадусім свята дзяцей, а ўсе ўрачыстасці пачынаюцца задаўга да самой святаточнай дагты, каторая ёсць адно завяршэннем. Можна сьмела сказаць, што Каляды ў ЗША пачынаюцца ад апошняга чацьвяра лістапада, у які штогод адзначаецца выключна амэрыканскае (Задзіночаных Штатаў Амэрыкі) свята, г. зв. «Thanksgiving Day» (Дзень Удзячнасці, дзень, калі ўсе Амэрыканцы дзякуюць Усывышняму за ўсё, што яны маюць на гэтым сьвеце). Дзень гэты звязаны сваім паходжаньнем зь гісторыяй першых пасяленцаў у ЗША й характэрная ягоная абычэвая асаблівасць — гэта абавязкавы на абедзеным стале запечаны надзяваны індэк, а да яго салодкага бульбя й журавіны «Cranberry». Галоўная-ж асаблівасць гэтага дня — сыгнал да пачатку Каляднага перыяду.

На «Тэнксівінг Дэй» ува ўсіх большых гарадох краю, як Нью-Ёрк, Філадэльфія, Дэтройт, Чыкага і інш., ад 10-ай г. раніцы пачынаюцца адумасловныя парады — мастацкія фестывалі прызначаныя паводля свайго зместу выключна для дзяцей, хоць зь вялікай прыемнасцяй прыглядаюцца ім не адно дзеці, а й дарослыя.

Найбольш славутай парадай — гэта парада ў «Мэйсі» ў Нью-Ёрку (ад імя ведамага з найбольшых ўнівэрсальных магазынаў, арганізатара парады).

У раёне гэтага магазыну вуліцы на «Тэнксівінг Дэй» замяняюцца ў край цудоўных баек. На працягу колькіх гадзінаў ідуць, машыруюць, плывуць у паветры, едуць на фантастычных рыдванах, каласыніцах, скачуць і сьпяваюць пад гукі нязьлічонных аркестраў процьмы ўсялякіх дзівоцаў: тут вялікія ў рост чалавека мышкі, зайцы, розныя зьвяры, цмокі, гэроя баек Андэрсона ды арабскіх казак з «Тысячы адной ночы», найбольш папулярныя ды ўлюбленыя дзецямі кіно й тэле-акторы ў маляўнічых строях, а каўбоі на конях.

Нічога дзіўнага, што ў гэтым часе ўсё малое насельніцтва, якое толькі можа самастойна ці ўчапіўшыся за бацькоў выпайзці з дому — на вуліцы, у раёне Мэйсі. Тыя-ж, хто з тэй ці іншай прычыны астаўся дома, ня могуць адарвацца ад тэлевізараў, што ўвесь час перадаюць прабег парадаў у Нью-Ёрку ды іншых месцах. Парады Мэйсі ды і наа-

гул усе парады «Дня ўдзячнасці» — гэта неапэсальная чароўная рознакалёрная фэерыя.

Звычайна парады «Мэйсі» канчаюцца ўездом у места на вялізарных срыбных санях запрэжаных аленямі «Санта Клоса» (Святога Мікалая, Дзёда-Мароза) з каляднымі падарункамі.

Гэта й ёсць пачатак каляднага перыяду. Ад гэтага часу дырэктар Галоўнае пошты ў Нью-Ёрку міжволі замяняецца ў «Дзёда-Мароза». Да яго тысячы дзяцей высылаюць лісты з просьбай прынесці ім на Каляды забаўкі (да 10-га снежня ня сёлета Галоўная пошта Нью-Ёрку атрымала 2 000 гэтакіх лістоў).

Лісты гэтыя ня выкідаюцца, яны знаходзяцца ў распараджэнні публікі ў спецыяльным пакоі пошты, дзе шматлікія прыватныя асобы і ўстановы спысваюць адрасы дзяцей дзеля спаўнення для іх ролі «Санта Клоса».

Усе магазыны багацейшых у сьвеце дзіцячых забавак высылаюцца адзін перад другім, каб як мага прынадзей паказаць свой тавар.

Перадсвятотчнай рэкламна-гандлёвай гарачкай ахопліваюцца пагалоўна ўсе магазыны наагул. Унутры й навакні ўжо на пачатку снежняня ўпрыгожваюцца ўсе буйнейшыя ўнівэрсальныя магазыны. Выстраеныя вітрыны пачаткова маюць чыста камэрцыйны характар, а ўжо ад сярэдзіны снежняня там зьяўляюцца святачна-калядныя дэкарацыі, на якія выдаткоўваецца дзсяткі тысяч далараў.

Гэтак буйнейшы ўнівэрсальны магазын на 5-ай авеню й розе 38-ай вуліцы, Лорд і Тэйлор у Нью-Ёрку, фасад свайго будынку (75 футам вышыні) ўпрыгожыў сёлета вялізарнай ялінкай з васьмёх тысячай электрычных лямпачак, рознакаляровае мірганьне якіх можна бачыць здалёк: з 96-ай вуліцы з аднаго канца й з Вашынгтон сквэру — з другога.

Унутры магазын густоюна ўдокараваныя шматлікімі сцэнкамі аб'яднанымі агульнай тэмай — «Лясная фантазія». Запраўдныя ды казачныя жыхары лясцоў у раскошных строях ілюструюць казкі й лягенды, прыкладам, жвавыя каты зь лютымі вусамі ў вопратцы французскіх мушкетэраў сьцерагуць залатую карону на высокім дрэве, павы ў паветры імчаць багатую каласыніцу, у якой важна ўсёлася каралеўская пара аленяў у мантиях.

У верхняй частцы Пятага авеню, як заўсёды, маляўніча прыхарошаны гірляндамі франтон магазыну Сакс. У цэнтры, на бальконе — традыцыйны харыстыя ў чырвоных хітонах.

Амаль кажны магазын уздоўж цэнтру Пятага авеню ўпрыгожаны каляднымі гірляндамі, сьвечкамі ды бліскучымі рознакаляровымі арнамантамі.

34-ая вуліца — другі па багаццю Пятага авеню гандлёвы цэнтр. Тут у Оп-понтайм і Колінкс пабудавана калядная хатка з Санта Клосам на коміне. Увесь фасад магазыну Мэйсі заліты бліскучымі рознакаляровымі агнямі. Над кажнай вітрынай складаныя рухомыя сцэны, прыкладам: вуліца старажытнай Гішпаніі з кавалерамі й прыгажуньнямі ў карункавых шалях, карнавал у Рыме, Возьняцы з гандальерамі, вуліца кітайскага Кантону і пад. Нарожная вітрына ў Гім-бэла заменена ў фантастычнае царства

Санта Клоса, які што 15 часінаў зьяўляецца сам у спецыяльнай інсцэнізацыі. У такіх пунктах заўсёды людна й цяжка праціснуцца — натоўп дзяцей і дарослых.

У калядны перыяд у найбольш ажыўленых раёнах Нью-Ёрку ўстанаўляецца шмат прыгожа ўдокараваных ялінкаў розных памераў. Першае месца сярод гэтых займае пышная вялізарная яліна ў цэнтры Рокфэller Плаза, заўсёды ўпрыгожаная вялікімі чырвонымі, белымі й зялёнымі шарамі із плястыкі (панад 1 000 шараў). Асьветленьне яе — 3 000 маленькіх зь мігачэннем лямпачак. Сад перад пляцам штогод замяняецца ў чарадзейскі лес, запаўняны вычварнымі стылізаванымі з дроту жывёламі: — алені, вавёркі, зайцы і інш.

Уздоўж найбольш шырокай і фэшэ-нэбэльнай магістралі Мангэттану (галоўнага абтоку вялікага места Нью-Ёрку) — Парк Авеню, ад 96-ай да 34-ай вуліцы ўстаноўлены сёлета ялінкі ў чэсьць тых, што загінулі ў другую сьветавую ды карэйскую войны.

Упрыгожваюцца не адно вялікія магазыны (яны найбагацей), дэкаруюцца вітрыны ўва ўсіх, навет найдрабнейшых крамках. Ялінкі ставяцца ўва ўсіх установах і хвабрыках.

Найцікавей, асабліва пры вачорным асьвятленьні, выглядаюць прадмесьці, г. зн. рэзыдэнцыйныя раёны (раёны зь вілямі, адно і двухаміліённымі дамамі, вадаль ад г. зв. «бізнэс» цэнтраў). Тут кажны дамаўласнік імкнецца як мага найлепш прыхарашыць свой дом і дзялянку ад фронту, ад вуліцы. Каляровае асьвятленьне й бліскучыя ялінкі ўстанаўляюцца звычайна на ашклёных або адчыненых вэрандах дому, над франтовымі дзьвярыма вешаюцца вянкi з хваёвых ці яловых галінак з уплеченымі дубовымі ці кляновымі лісткамі, прысьпаныя «сьнегам», а часта із сьвечкамі ў цэнтры. На вокнах — папярковыя срыбныя ды залатыя званочкі, сьвечкі, батлейкі, а карнізы й слупы ганкаў абвітыя істужкай з рознакаляровых лямпачак, якія шточасіна то гаснуць, то зноў запальваюцца.

Перад домам, калі дазваляе плошча, часта ставяцца ўсялякія фігуры: алені, Санта Клос на санках запражаных аленямі й пад. Вельмі часта перад дамамі ілюмінуюцца жывыя дрэвы-яліны, нярэдка наўзроўні даху двухпавярховага будынку.

Вонкавая дэкарацыянасць у калядных перыяд на ёсць уласцівасьцый аднаго Нью-Ёрку — гэта агульны звычай усё Амэрыкі.

У кажным горадзе, у больш ажыўленых частках, на скрыжаваньнях вуліц ды перад буйнейшымі магазынамі, у працягу цэлага каляднага перыяду, стаяць дабраахвотнікі, пераапрапунутыя за Санта Клоса-аў, звонячы ў званочкі, заклікаючы прахаджан складаць грашовыя ахвяры на бедных у тут-жа побач пабудаваныя чырвоныя каміны. Іншыя «валонтэры» із «Салвэйшэн Армі» (Арміі ратаваньня) на вуліцах граюць на ўстаноўленых электраарганах ці іншых інструмэнтах, спяваюць «Крыстмэс коралс» (калядныя песьні) і таксама зьбіраюць ахвяраваньні.

Амэрыканскі народ наагул вельмі ах-

(Заканчэньне на 7-ай бач.)

Беларускія калядкі

Беларускія калядкі маюць вельмі старадаўняе паходжаньне, як атрыбут і неабходная частка яшчэ першабытных, анімістычных абрадаў у гонар бога сонца Ярылы, што ладзілася на сустрэчу новага сонечнага году.

У залежнасці ад гэтага набывала вялікі інтэрас і самае музычнае будаваньне калядных матываў, што паказвалі нам архаічныя ладавыя фармаваньні і, гэтак званыя, гукальныя інтанацыі, — яскравыя выразнікі анімістычнага, магічнага, старадаўняга культу. У далейшым калядкі разьвіваліся і ўзбагачваліся і зьмястоўна і музычна. Вялікі й фундаментальна-нутрэны ўплыў на калядкі мела рэлігійная, хрысціянская ідэя (з прыняцьцем хрысціянства) і як частка яе — калядная батлейка (лялькавы тэатр на Беларусі XV—XVIII ст. ст.), прысьвечаная свята Божага Нараджэньня.

Успрымаючы ў сабе розныя тэкставыя матывы калядкі сталіся вельмі разнастайнымі паводля тэматыкі й жанру, адказвалі на розныя патрабаваньні й густы. У васьноўным іх можна падзяліць на 1) калядкі, што ўслаўляюць прыроду (новы сонечны год), якія йдуць непасрэдна ад анімістычнага культу; 2) калядкі рэлігійнага зместу, або батлейкі (назоў песня-калядка застаўся ад батлеечнага спектаклю, што адыйшоў у мінулае); калядкі віншавальныя, зь якімі вітаюць гаспадароў і перадаюць ім добрыя пажаданьні; 4) калядкі любоўнага зместу, у якіх дастаць і плоднасьць гаспадаркі выклікае асацыяцью плоднасьці сям'і, пары сватаўства й жанітва; 5) калядкі дзіцячыя, галоўным чынам гумарыстычнага зместу; 6) калядкі ігравога, гульнівага тыпу.

Ня гледзячы на такі розны выгляд і характар беларускіх калядак, яны ўсе, амаль што, як правіла, захоўваюць шматгадовыя традыцыі свайго паходжаньня й будаваньня.

Шмат вучоных дасьледнікаў ведалі й асабліва цанілі беларускія калядкі, батлейкі ды сьцьвярджалі вялікую іх культурна-нацыянальную выхавальную вартасьць у гісторыі нашага народу. Некаторыя з калядак заслужылі на асаблі-

ваю пашану й любоў. Такія зь іх як «А ў лузе, лузе красна каліна» (рэлігійная), «Добры вечар тому, хто у гэтым доме» (віншавальная), «Саўка ды Грышка» (дзіцяча-гумарыстычная), «Там за садамі каляда» (любоўная), «Каза» (гульнівая) і шмат іншых ня страцілі сваёй вялікай папулярнасьці й дагэтуль.

Аднак трэба сказаць, што з прычыны таго, што запісы беларускага фальклёру вяліся бяз сыстэмы і ўпарадкаваньня, залежалі вылучна ад густаў і жаданьняў зьбіральнікаў, калядных песняў запісана параўнальна мала, а з нотнымі запісамі іх і зусім бедна. Ішчэ перад першай вайной і рэвалюцыяй нашы ведамыя пісьменьнікі як Цётка й Вядуля заклікалі краязнаўцаў звяртаць увагу на зьбіраньне беларускіх абрадавых песняў, у тым ліку калядак і батлеек. Таму, зусім зразумела, што ў 20-ых гадох, калі ў БССР панаваў яшчэ нацыянальна-адраджэнскі рух, Інстытут Беларускай Культурны паставілі паважна й рупліва заняцца вывучэньнем і зьбіраньнем абрадавых фальклёрных матар'ялаў (асабліва рэлігійных песняў), арганізаваў дасьледныя экспэдыцыі й за кароткі час здохуў сабраць вельмі каштоўны матар'ял.

«Сацыялістычны наступ» бальшавікоў на нацыянальнае Беларусь грунтоўна зьмяніў тут становішча ды старадаўны беларускі фальклёр падпадае пад савецкі перасьлед. Калі йдзе аб абрадавы, асабліва рэлігійны зьмест, дык ён проста трапляе пад забарону.

Навет, пасля 40-гадовага юбілею савецкае ўлады, мы бачым праціг гэтага перасьледу. Зусім нядаўна выйшаў з савецкага друку зборнік песень Р. Шпыры, дзе прыведзена рад абрадавых песняў, у тым ліку й калядак і дзе партыйная цензура вычэркнула ўсе тыя тэксты, што былі павязаныя ізь святам Божага Нараджэньня. Пару год таму адзін з савецкіх беларускіх музыкантаў (Г. Цітовіч), лёўна выконваючы партыйны заказ, імкнуўся пераканаць сваіх чытачоў у наўным сэнсе беларускіх калядак у тым, што ня гледзячы на калядныя прыпеўкі, гэтыя песьні нічога

(Заканчэньне на 7-ай бач.)

Замест адказу

Ужо ад даўжэйшага часу бальшавіцкая агентура ўва Ўсходнім Бэрліне — гэтак званы «Камітэт за вяртаньне на радзіму» — праз сваю аднайменную газэтку й радыё падае рознымі спосабамі хвабрыкаваныя лісты ад імя суродзічаў на бацькаўшчыне, ськіраваныя на адрас іхных сваякоў на эміграцыі. У гэтых лістох, як ведама, эмігрантаў запрашаюць вяртацца на бацькаўшчыну.

Ведама таксама, што ўва Ўсходнім Бэрліне дзеіць і «беларуская» філія гэтага камітэту, якая рознымі спосабамі заманьваньня, шантажу і пагрозаў «абслугоўвае» беларускую эміграцыю. У гэтай акцыі бальшавіцкая агентура стараецца граць на найбольш чужых струнах душы беларускага эмігранта, на ягонай прывязанасьці да роднага кутка, на сямейных пачуцьцях — тузе на сваіх родных на Бацькаўшчыне. У гэтай ня-

чэснай, падступнай ігры яны не шкадуюць навет лацунцаў матак, якіх часта змушаюць даваць згоду стаўляць іхныя імёны пад прадэктыванымі спецыяльнымі ворганамі зваротамі да іхных сыноў і дачок на выгнаньні.

Але ня першы раз у імя свабоды пайшлі патрыёты на выгнаньне й ня першы раз па іх на бацькаўшчынах сумуюць іхныя маткі. Але хоць ня першы раз тыранія стварала выгнанцаў, іхны лёс і іхная пастава характэрна аднолькавыя для ўсіх часоў, народаў і абставінаў.

У доказ гэтага мы перадркоўваем ніжэй верш польскага паэты Юліюша Славацкага ў перакладзе Я. Семяжона, зьмешчаны ў 9-ым нумары менскага часопісу «Малодосць». Ня гледзячы на больш векавую даўнасьць, гэты верш можа быць і нашым адказам сьняжаным прыгнятальнікам беларускага народу.

ЮЛІУШ СЛАВАЦКІ

ДА МАЦІ

Ці раз абальецца крывёй тваё сэрца пры стрэчы

З усімі, што ўжо на радзіме прыняты.

Ты будзеш клясьці тую зброю, што муляла плечы

І дух гартавала ў сына-салдата.

Я знаю: вяртаньнем прадойжыў-бы век твой на годы.

Аднак, хто спытае, кажы, што вярнуся ня хутка,

Што сын твой, як пёс на пасту пры штандары свабоды;

Ты клічаш, а ён толькі глянэ у скрусе і смутку,

Пашле толькі позірк, а сам не памкнецца ніразу.

Табе-ж гэты позірк — адкрытая кніга сумленьня:

Хто прагне свабоды, ня вернецца той на абразу,

Ён прыме лепш сьмерць, а ня згодзіцца жыць на каленях.

Даруй яму, маці, ня думай благога аб сыне.

Ня многа зайздроснага ў горкім выгнаньніцкім лёсе.

Павер, — калі-б мог ён пакінуць свой пост пры святаціні,

Табе ў непазбыўнай тузе зьнемагаць ня прышлося-б.

1838 г.

Пераклаў Я. Семяжон

(«Маладосць» № 9, 1959 г.)

І так беларуская народная мова ня здолела ўсёцэльна стацца літаратурнай мовай аж да 19 ст., хоць мела ўсе на гэта магчымасьці. Атруціла яе царкоўна-славянская старасьвеччына, так наўна й неразумна падтрымоўваная праваслаўнымі «культурнікамі» канца 16 і 17 ст. ст.

Трэба сьхіліць галаву перад вялікімі нашымі першымі адраджэнцамі Равінскім, Бахрэвым, Баршчэўскім, Чэчатам, Каліноўскім, Марцінкевічам і Багушэвічам, якія пайшлі адзіным праўдзівым шляхам, на які трэба было ўступіць іх папярэднікам яшчэ у часе рэфармацыі 16 веку. Яны ўсё чыста адкінулі аджылую штучную літаратурную мову В К Л зь яе ўсімі шкоднымі дадаткамі, а ўвялі ў поўнай красе ў сваю творчасць жывую мову народу так лацінскімі, як і кірылічнымі літарамі. Гэта быў геніяльны пачын, які сілай гістарычных і грамадзкіх законаў мусіў прывесці да адраджэньня нашага народу, нягледзячы на варожы й жудасны ў сваіх мерах маскоўскі й польскі наступ. Гэтым праўдзівым адраджэнскім шляхам пайшла «Наша Ніва» й усе адраджэнцы апошняга перыяду. Уратавала гэта наш народ ад загубы.

І вось нашае нацыянальнае няшчасце — Масква — адразу зразумела сутнасьць нашага адраджэньня. Яна не адабрала нам нашай запраўднай народнай літаратурнай мовы, але пайшла забойчым шляхам, пачала насільна хвалышаваць нашу мову, адхіліла яе гукавы правапіс, лацінскі альфабэт, увяла маскоўскі грамафічны шаблён ды запаганіла літаратурную мову русыфізмамі, палянкізмамі і іншымі чужымі словамі, так што так званая «беларуская мова» БССР сталася напаво адарванай ад народу, сталася нейкім жаргонам няпрыемным для народу. Да гэтага школьніцтва сталася не беларускім, а маскоўскім. Вынікі ўсяе гэтае акцыі ўжо відавочныя: Бела-

русу лягчэй пісаць памаскоўску, чымся «свайёй» літаратурнай мовай. Як бачым, русыфікацыя прыняла таксама выгляд «добравольнасьці», як гэта было ў мінуўшчыне з «палянзацыяй».

Моўная й культурная заканамернасьць паўтараецца

Якая абарона перад новым «наступам»?

Яе падказвае гісторыя. Ёсць толькі адзіная абарона. Гэта цывёрда барацьба з адыходам ад жывой мовы народу, з усякімі правапісамі, якія засланяюць гукавыя асаблівасьці народнай мовы, з усякімі чужымі словамі, якія яшчэ не асвоеныя народам, з усякімі дзівачнымі наватворами, якія выклікаюць толькі насмешку ў людзей, з усякімі сьняння перажытымі словамі й зваротамі, адрэбванымі з старасьвечныны магчыма яшчэ ня нашай. Мова наша мусіць вярнуць да раўнапраўя абедзьве літарніцы: лацінку й беларускую кірыліцу. У першую чаргу павінны гэтым шляхам пайсьці нашыя часопісы, кніжкі, друкі тут на чужыне. Усе тыя, што захапляюцца сваім «наватворствам», як рэдактары «Сяўбіта», «Зьніч» і іншых часопісаў, павінны зразумець, якую шкоду яны прыносяць нашаму адраджэньню, як яны лёгка зьнеахвочваюць сваіх суродзічаў, якія ў сілу розных падзеяў прасяклі чужымі культурнымі ўплывамі, перахавалі ў сабе толькі жывую народную мову, якая далёка ня сугучная з так званай «беларускай літаратурнай мовай». Страшнае перакручваньне нашай мовы, моўнае дзізтва выклікае агіду ў нацыянальна-сьведамага й пісьменнага чалавека. Мыліцца той, хто думае, што гаворкай зможа «збеларушчыць» людзей, адышоўшых ад нашай вызвольнай справы.

Мікола Волаціч

Наш удзел у Міжнароднай Жаноцкай Выстаўцы

У 1959 г. Беларускае Жаноцкае Згуртаваньне (філія БАЗА) брала першы раз удзел у 36-ай з чаргі Міжнароднай Жаноцкай Выстаўцы, якая трывала ад 2-га да 8 лістапада ўключна.

Выстаўку арганізаваў Жаноцы Інтэрнацыянальны Інстытут, да якога належаць шматлікія рознанацыянальныя (40) арганізацыі 25 нацыянальнасьцяў. Беларускае Жаноцкае Згуртаваньне зьяўляецца таксама сябрам гэтага Інстытуту.

Як выглядалі нашыя стэнды

Мы мелі на Міжнароднай Выстаўцы два стэнды. Адзін з рознымі рукадзельнымі мастацкімі вырабамі, як дзяружкі, вышываныя й тканыя нацыянальныя

рэчы зь беларускім арнамантам вылажаным саломкай (працы Сп-ра Сільвановіча), лялькі ў беларускай вопратцы (выканала бізінтэрасоўна для выстаўкі Сп-рыня Н. Кулеш), іншыя лялькі ахвяраваныя Сп-няй Ганэцкай, Сп-няй Зыбайла і Сп-няй Каваль, і шмат іншых рэчаў. Пры афармленьні стэндаў працавалі: беларускую хатку аформіла Сп-ня Т. Стагановіч, памагала Сп-ня Д. Каваль і іншыя; пры разьмяшчэньні абразоў і дзяружак працавалі Сп-ня Н. Орса, Сп-ня Н. Арсеньнева, Сп-р Шукелайц, пры афармленьні нацыянальнага стэнду працавалі: Сп-ня Рая Станкевіч, Сп-ня Д. Каваль, Сп-ня З. Станкевіч і іншыя.

лю, мы і напрасілі яе даць згоду на каранацыю.

У ночы з 1-га на 2-ое лістапада памёр Сьвятой Памяці Доктар Александр Орса. Гэта балючая і нечаканая страта ўзварушыла і як-бы спараліжавала ўсю нашу ньюёркаўскую беларускую калёнію, у тым ліку і нас жанчынаў — арганізатарак выстаўкі. Гэта-ж мы ў нядзелю да позьняга вечару (да 11 гадз.) разам з Сп-няй Н. Орсай працавалі пры ўладжваньні нашага культурнага стэнду. Вярнуўшыся да хаты, Сп-нярыня ўсё падрабязна расказала мужу, якога заўсёды кажная нацыянальная праца так цікавіла. Доктар Орса навет жартаваў і даваў парады дзеля афармленьня выстаўкі, а заснуўшы, больш ня ўстаў.

Трох працаўнічак, якія меліся дапамагчы нам ў сувязі з выстаўкай, ня стала. А трэба-ж было і далей працаваць, дзяжуріць, адбыць некае канцэрт. Трэба было, але амаль не пад сіду была гэтая патрэба. Такой непатрэбнай, біз-сенсавай здавалася ўся нашая мітусьня з гэтай выстаўкай перад супакоем сьмерці і бязьмежным болем.

Памагла моладзь. Яны — маладыя разважалі рэальна: Танцавальны Гурток мае выступіць, бо гэта ягоня нацыянальная нагрукка, праца. На праграмах выдрукаваных ў адмысловай кнізе ўсім да ведама падавалася аб беларускім канцэрце, пададзена было і ім кіраўнічкі Гуртка, Сп-ні Алы Орса, дык і ёй будзе прыемна, калі выступ не сарвецца. А як-жа з музыкой, нотамі? — Знайшлася і тут рада. С-ня праф. Эльза Зубковіч пагадзілася напісаць па слуху з кружэлак ноты і граць да танцаў.

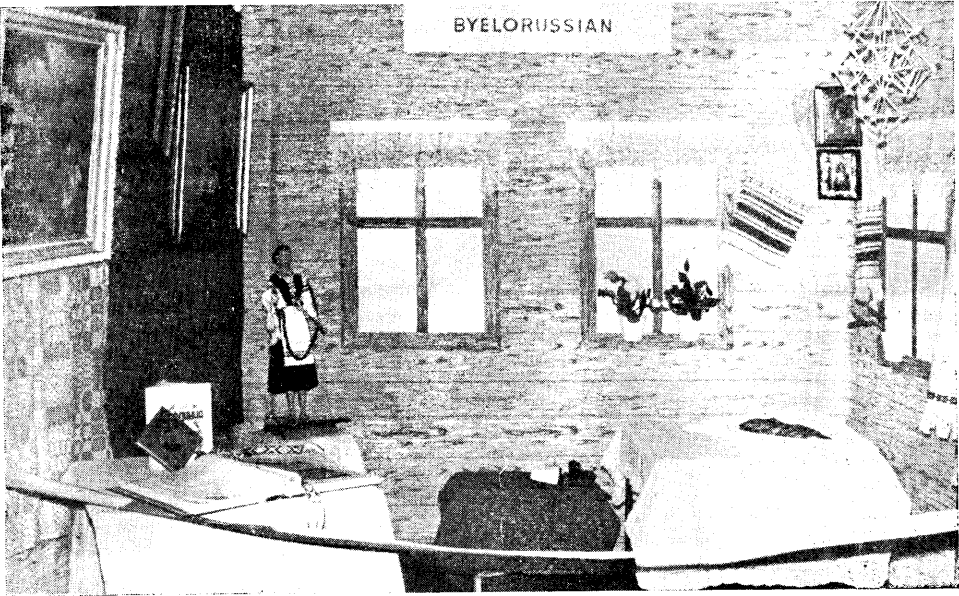
Канцэрт адбыўся. Яго Праасьвяшчэньства Уладыка Васіль прачытаў на беларускай мове малітву за ўсе народы паняволеныя бальшавізмам і сказаў кароткае прывітальнае слова. Вельмі прыгожа гучэў беларускі нацыянальны гімн у вялікай залі, выкананы на фартэпіяне С-няй праф. Э. Зубковіч. Прыгожа пляла Сп-ня Клава Ярашэвіч «Калыханку»

зь месца працы на ўвесь час выстаўкі. Выстаўка пачыналася ад 1-ае гадз. да 10.30. Дык яна і дзяжурыла найбольш. Мне давалася дзяжуріць тры разы. Дзяжурылі й іншыя: Сп-ня О. Запруднік, Сп-ня П. Клінцэвіч, Сп-ня Кушаль, Сп-ня Кахановская, Сп-ня Д. Каваль, Сп-ня Мельяновіч, Сп-ня Тумаш, Сп-ня Зыбайла, Сп-ня С. Цэлеш, Сп-ня Пазыняк і іншыя і моладзь. Хоць дзяжурствы моладзі ня былі спэцыяльна арганізаваныя, моладзь прыходзіла. Найбольш хіба прыходзілі часу: Рая Станкевіч, Ніна Каваль, Оля Мельяновіч, Анна Зыбайла, Слава Цэлеш, і іншыя. А ў ваўторак у дзень канцэрту амаль усе сяброўкі й сябры Згуртаваньня Моладзі зьявіліся на выстаўцы. У прыгожай нацыянальнай вопратцы яны рабілі добрую прапаганду й інфармавалі наведвальнікаў.

На працягу часу трываньня выстаўкі (7 дзён) звыш 63 гадзінаў інфармавалі і тлумачылі пра Беларусь дзяжурныя тысячам і тысячам чужынцаў і сустракаліся із спачуваньнем, спагадай, вялі-

нейкі час ізноў вяртаўся і зноў пачынаў гаварыць: «Мой тата быў зь Менску, Менск такі прыгожы горад, казаў ён, цяпер ужо даўно бацька памёр, я забыўся гаварыць пабеларуску...», аж раптам убачыўшы кружэлку зь беларускімі народнымі песнямі, ён кінуўся да яе. Запісаў адрывы, дзе яе можна купіць, доўга, доўга разглядаў прыгожую кніжку, прысланую нам з Чыкаго, напісаную кірыліцай, прабаваў чытаць, хваляваўся і ўздрыгваў, вінавата ўсьміхаўся й адыходзіў, каб стаць крыху далей і ўсё глядзець на наш стэнд. Падыйходзілі і старыя эмігранты, Беларусы з паходжаньня, падыйходзілі асыярожна, баючыся нечага, а мо' гэта савецкая Беларусь? Але зразумевшы, расказвалі, давалі свае адрасы, пыталі, дзе можна з намі спаткацца. Некаторыя фатаграфавалі наш стэнд з усіх магчымых бакоў, доўга, доўга прыглядаючыся да тых ня дзяружак і ручнікоў. Відась сваё роднае брала сэрца ў палон і прыцягала як магніт.

Адна жанчына (гутарыла папольску) выкупіла ў мяне амаль усе піражкі, а была іх ладная колькасць, прывозячы да нашага стэнду ўсё новых і новых сваіх знаёмых. А ўканцы мне прызналася, што яна фактычна-ж Беларуска з

Культурны стэнд на выстаўцы ў выглядзе беларускай хаты

беларускія касцюмы, ручнікі, тканыя паясы, краваты, рэчы аздобленыя беларускім арнамантам з саломкі, лялькі ў нацыянальнай вопратцы, альбомы і іншыя дробныя рэчы. Другі стэнд быў аформлены як беларуская хата з покутам, сталом накрытым тканым настольнікам (сп-ні Кудасавай) і навет павуком з саломы (глядзі фатаздымку).

Адна сыяна гэтак хаты была выкарыстаная для разьмяшчэньня абразоў мастака П. Мірановіча. На гарманізуючых з кожным абразом дзяружках віселі тры абразы. Яны прадстаўлялі: 1. Надыходзячую буру пры зборцы сена; 2. Каплічку на вясковых могілках і 3. Старую сялянку (матку мастака) каля капы снапоў. Усе тры абразы надзвычай прыгожыя, яны сваёй высокай мастацкай вартасьцяй адразу паднялі наш гэты культурны куток на адпаведні мастацкі ўзровень (глядзі здымку).

Фрагмэнт галоўнага стэнду можна пачыць на наступнай фотаздымцы. Дзяўчаты ў нацыянальнай вопратцы (зь лева на права Р. Станкевіч, П. Грудзько, А. Зыбайла) — гэта сяброўкі Згуртаваньня Беларускае Моладзі, якія якраз былі на выстаўцы. На гэтай здымцы ня відась фронту стэнду, дзе стаў вялікі стол заланы вельмі прыгожым абрусом з мастацка выкананай шырачэзай мэрэж-кай (Сп-ні Н. Орсы), на якім былі разьмешчаны розныя прыгожыя рэчы, як

Беларускі канцэрт на выстаўцы

На другі дзень выстаўкі 3-га лістапада меўся быць беларускі канцэрт у залі выстаўкі. Каб зарганізаваць канцэрт, мне давялося зьявнуцца да кіраўнічкі

Фрагмэнт галоўнага стэнду

Танцавальнага Гуртка Згуртаваньня Беларускае Моладзі спадарычні Алы Орсы. Мы ведалі, што найлепш на такіх міжнародных канцэртах успрымаюцца народныя танцы, а Танцавальны Гурток Моладзі мае за сабой ужо заслужанае прызнаньне. Сп-нярыня Ала, як заўсёды, калі справа ідзе аб рэпрэзэнтацыі навоўкі нашае нацыянальнасьці, ахвотна пагадзілася і пачала рэгулярна пробы з Гуртком. Рыхтавалі аж 4 танцы. А іграць да танцаў пагадзілася Сп-рыня Галіна Орса. Сп-няр кампазытар М. Куліковіч не адмовіўся і на нашу просьбу прыслаў зусім новую сваю апрацоўку народнае песьні «Ігруша», спэцыяльна датарнаванай да голасу салісткі Сп-рыні Клавы Ярашэвіч. Акампаніаваць спявачцы дала сваю згоду Сп-ня Ракоўская. Мы даведаліся, што ўсе нацыянальнасьці ў праграме такіх канцэртаў карануюць што-году новую каралеву прыгажосьці. Нам было-б сорамна ня мець такое каралевы. Але мы ніяк не маглі зрабіць агульнаамерыканскіх выбараў — ня мелі часу, дык бяручы пад увагу, што Сп-ня Вера Бартуль была на розных баях выбіраная каралевай ба-

кампазыцыі М. Куліковіча і народную песьню «Ігруша».

Вельмі добра танцавала беларускія танцы моладзь.

Сыціпла (бо-ж Беларускі ўсе сыціплы), але адначасна вельмі прыгожа рэпрэзэнтавалася нашая нова ўкаранаваная каралева Сп-нярыня Вера Бартуль у васысьце свае гвардыі — дзяўчат з Танцавальнага Гуртка Моладзі.

Дзіцячая імпрэза

3-га лістапада групы дзяцей усіх нацыянальнасьцяў (у тым ліку і беларуская група дзяцей) прымалі ўдзел у вадмысловай дзіцячай імпрэзе. Некаторыя з удзельнікаў нашае групы спацьніліся, а таму, што Беларусы выступалі першыя, дык і не маглі ўзяць удзелу ў выступе, хоць падаркі і атрымалі пазней. На сцэне было толькі 4 дзяцей. Але выглядалі яны прыгожа і ўсім падабаліся. Іх фатаграфія будзе зьмешчана ў «Каласках».

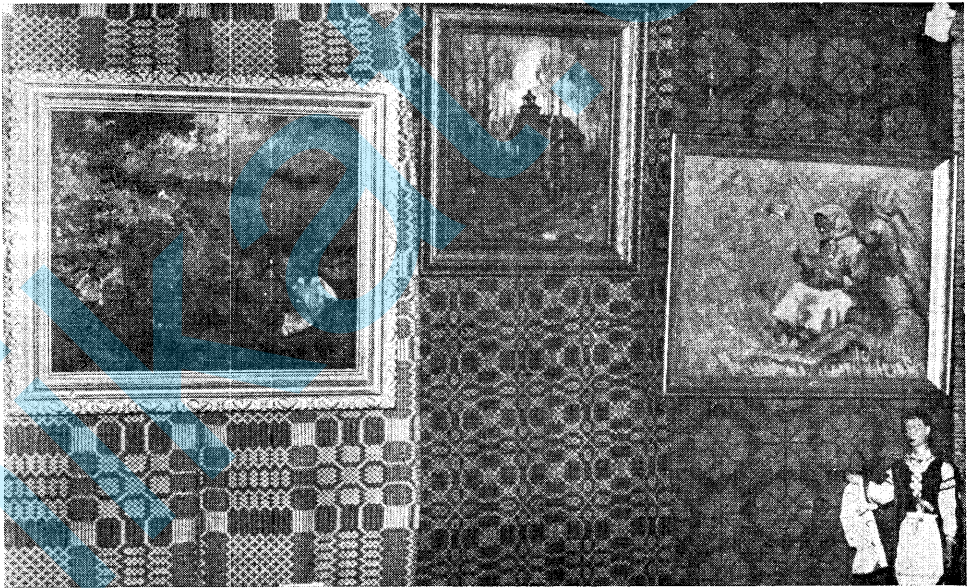
Інфармацыя пра Беларусь у часе дзяжурстваў

Было вялікай ахврай з боку Сп-ні М. Станкевіч, што яна ўзяла званьненне

З нагоды Калядных Сьвятаў і Новага Году, як новага так і старога стылю, а. Робэрт ван Кайлэарт дэ Вілс і беларускія студэнты зь Лювэну, гэтай дарогаю перасылаюць усім Беларусам сябром і знаёмым свае найлепшыя й найцікавейшыя пажаданьні: ішасьці, здароўя і посьпехаў у адданасьці нашым нацыянальным традыцыям.

Хай-жа з Новым Гадком новы бліжыцца час, Брацтва, роўнасьць, супольнасьць і згода!

(Я. Купала)

Абразы мастака П. Мірановіча на Выстаўцы: 1) Бура, 2) Каплічка, 3) Беларуская (маці мастака)

кім зацікаўленьнем. Бывалі мамэнты, што расчулілі да сьлёз. Мне, ня ведаючай добра ангельскае мовы, давялося тлумачыць аднаму маладому студэнту пра Беларусь, бо ён сам паходзіў таксама стугль, ягоны бацька быў зь Менску. Ён сарамліва і зь нейкай затоенай тугой глядзеў на нашы экспанаты і ўсё пытаў і пытаў. Я прабавала тлумачыць, але ішло цяжкавата, ён адыходзіў, але за

Гомелю. Гэта толькі пару прыкладаў з аднаго кароткага дзяжурства, а такіх прыкладаў было шмат больш.

Як рэагавалі на наш удзел у выстаўцы нашыя суседзі

Вельмі прыемна было чуць пріязныя, поўныя зразуменьня й прызнаньня сло-

(Заканчэньне на 8-ай бач.)

Каляды ў ЗША

(Заканчэньне з 6-ай бач.)

вярны, а ў калядны перыяд асабліва. Міліёны пачак-падарункаў і грашовых чэкаў высылаецца ў гэтым часе ў розныя канцы сьвету прыватнымі асобамі ды арганізацыямі. Усе ахвяраваньні на дабрадзейныя арганізацыі дазваляецца фэдэральным уладам адлічаць ад падатку.

Кіно й тэлевізійныя праграмы ў гэтым часе стараюцца даваць найбольш багатыя паказы, пераважна на тэму сьвяткаваньня. Гэтак найвялікшы кіна-тэатр Нью-Ёрку — Рэдье Сіты — Мюзік Гол, апрача калярывага фільму, выступленьня харэаграфістых ды жывых актораў, на працягу паўмесяца дае перад пачаткам кожнага сэансу на вялізарнай змадэрнізаванай сцэне адмысловую калядную праграму, у якой выступае цудоўны хор, а праз сьцену на вярблюдах праяжджаюць у раскошным адзеньні ды зь вялікай красачай асыстай Тры Каралі з багатымі дарамі для нованароджанага Хрыста...

Хіба нідзе ў сьвэце ня высылаецца гэтулькі прывітальных калядных паштовак, як у ЗША. Тут нельга абмінуць нікога, картку неабходна высылаць усім: бацьком, сёстрам, братам, усім родным наагул, усім блізім і далёкім знаёмым, сваім «босам», сябром, суседзям (аўтару гэтых радкоў штогод даводзіцца высылаць панад 100 паштовак!). Нічога тады дзіўнага, што пошта ў вапошнія тыдні перад Калядамі завалена карэспандэнцыяй, пачкамі й таму набірае тымчасова шмат дадатковых працаўнікоў.

Апрача паштовых прывітаньняў, ня менш важнай, а мо' й найтаўнейшай гарачкай ёсьць абавязак даваць падарункі. Кажны павінен знайсці нейкі сьвяточны падарунак пад ялінкай. Нельга ў Каляды выйсці зь візьтай да знаёмых ці прыяцеляў або родных без падарункаў. Навет у больш важнейшых установах і прадпрыемствах працаўнікі атрымваюць падарункі ад сваіх ішо-фаў, апрача гэтага часта й грашовыя «бонусы» ў памеры адно-двухтыднёвага а то й вышэй заробку. Прадпрыемствы

ўстанавы для сваіх работнікаў ладзяць або ў сваіх памешканьнях або ў рэстаранах г. зв. «Крыстмэс парты» (Каляднае прыняццё з музыкой, скакамі, выпілкай і закускай за кошт прадпрыемства).

Гандлёвыя звароты ўсіх магазынаў бяз вынятку ў перадкалядны перыяд падвойваюцца й патройваюцца. Насельніцтва траціць у гэтым часе найбольш грошай за цэлы год, калі ня лічыць вакацыйнага перыяду. Каб мець напачатковае адпаведную суму, вельмі распаўсюджаны ў ЗША г. зв. «Крыстмэс клубы». Сябры такіх клубаў адразу-ж пасля Каляд пачынаюць думаць пра наступныя Каляды, бяруць з банкаў спэцыяльныя кніжачкі-купоны, на якія што-тыднёва адкладаюць невялікія сумы, каб мець пакрыццё на падарункі ў наступныя Каляды.

У ноч (звычайна а 12 г.) з 24-га на 25-ае сьнежаня ўсе сьвятыні перапоўняюцца. Усюды адбываюцца ўрачыстыя багаслужбы, якія з большых сьвятыняў транслуюцца на радыё й тэлевізій. Дзіўна толькі тое, што вялізарная пашвайма абсягу й часу гарачка, адразу-ж спыняецца 25-га сьнежаня. Каляды фактычна сьвяткуюцца адзін дзень. Добра калі яны прыпадаюць, як сёлета, у пятніцу, тады, тры дні сьвята, у іншым выпадку — пасля 25-га сьнежаня ўсё ўпрыгожаньня паступова знікаюць, гандлёвы рух малее, а магазыны, каб прыцягнуць пакупнікоў, абвешваюць пасьялкалядную выпрадаж тавараў з даволі значнай зьніжкай.

Няма ў ЗША нашых прыгожых звычай, як хаджэньне ізь зьвяздой ды казой калядоўшчыкаў. Звычай гэты тамсям ад колькіх год узводзіць беларуская моладзь з новае эміграцыі. Шкада толькі, што нашыя калядоўшчыкі пакуль што абмяжоўваюцца абходам беларускіх дамоў; вярта было-бы гэты абход пашырыць далей і на карніны амерыканскія сем'і, пачаткава знаёмых ды суседзяў, а пазьней і шыры.

А. Сьвіслацкі

Мікола Куліковіч

Зь беларускага жыцця

Таварыскі вечар Жаноцкага Згуртаваньня

10-га кастрычніка ў Беларускім Грамадскім Цэнтры ў Брукліне адбыўся першы Таварыскі Вечар ладжаны Жаноцкім Згуртаваньнем (Адзядзел Нью Ёрк). Мэтаю гэтага вечару было задзіночыць у сяброўскай атмасфэры беларускую грамадзкасць Нью Ёрку, якая вельмі пасыўна ставіцца да паважнейшых культурна-асьветных вечароў і рэфэратаў. Але на жаль спроба ня мела спадзяванага посьпеху. Некаторыя не захацелі праміняць утульнага фатэлю пры тэлевізары на супольную бяседу ў беларускай атмасфэры, іншыя пашкадавалі 2 даляраў за ўступ (на пакрыццё расходаў звязаных з прыгатаваньнем вячэры). Вельмі сумна было бачыць, як навет некаторыя сябры Галоўнай Управы БАЗА пасяля свайго паседжаньня ў тым-жа памешканьні бачком накіроўваліся да дзьвярэй.

У сыціплай колькасна, але тым цаньнейшай якасна грамадзе заселі за прыгожа накрыты і ўпрыгожаны жывымі раскамі супольны стол.

Яго Праасьвяшчэньне Уладыка Васіль прачытаў кароткую малітву і багаславіў бяседны стол. Сярод прысутных быў таксама айцэн Хведар Данілюк. Сяброўскай атмасфэра, багата застаўлены стол стварылі такі прыемны настрой. Пялікі разам беларукі народныя песні, Спадарыня Н. Орса прачытала жартаўлівае апавяданьне Якуба Коласа «Недаступны». Прачытанае запраўды пама-

стадку апавяданьне зацікавіла ўсіх, час ад часу чутны былі ўдалыя рэплікі, якія яшчэ больш давалі гумару. Было весела і так добра разам. Такт нейкага аргентынскага танга неяк замяняўся на такт лявоніхі і скакалі прыпяваючы лявоніху, якая так пасавала сюды. Гадзіны міналі, зьбліжалася поўнач, трэба было канчаць.

У сваёй заключнай прамове Сп-р Д. Клінцэвіч, старшыня Акругі БАЗА, дзякаваў жанчынам за ўдалы вечар і прасіў не пакідаць гэтае справы, і ладзіць далей такія вечары, дарма, што на першы ня шмат прыйшло людзей. Доўга за поўнач быў чупён бадзёры вясылі сьпеў у Беларускім Доме. Гэта Управа Жаноцкага Згуртаваньня ўпрыямляла сабе працу ваюючы з судзьдзём і выпірачкамі. Да наступнага разу — казалі адходзячы ўдзельнікі нашае сыцілае імпрэзы.

Вельмі міла было з боку сяброўкі Д. Андрыцы, якая частуючы прысутных цукеркамі (ёю ахвяраванымі) зьбірала грошы на пакрыццё дэфіцыту зь вечару. Дык дэфіцыту і ня было. Варта рабіць такія імпрэзы часцей, хай сабе хоць для агранічанае колькасці ўдзельнікаў, якія захавалі жывую любасьць да беларушчыны, да свае песні й адчуваюць патрэбу ў сваёй нацыянальнай атмасфэры.

Сяброўка Жаноцкага Згуртаваньня

Беларуская аркестра „Бярозка“

Нядаўна зарганізавалася беларуская аркестра пад назовам «Бярозка». Склад яе даволі добры, бо хланцы запраўды з жыццём ды да гэтага падбраныя музыканты. У групе ёсьць некалькі прафэсійных музыкантаў, якія маюць добрую пройдзеную падрыхтоўку і якія зьяўляюцца ядром групы. У аркестры «Бярозка» граюць: Жыдовіч Язэп — мандаліна (ён-жа і кіраўнік аркестры), браты Уладзімер і Лявон Бычкоўскія — акардыён і бубен, Ваўбель Сьцяпан — акардыён, і Казакоў Пётра — шорхаўкі («маракас»).

У праграме танцавальных вечароў «Бярозкі» знаходзяцца беларускія мэлёдыі й народныя танцы як: Лявоніха, Полька Янка, Вульба, Крыжачок, Мікіта, вязанкі беларускіх мэлёдыяў, ды іншыя. Галоўным салістым народных песь-

няў зьяўляецца Ул. Бычкоўскі, які чаруе слухачоў сваім прыгожым голасам.

Танцы заўсёды будуць распачынацца прыгожым вальцам «Бярозка», а заканчвацца — вальцам «Бывайце здаровы, жывеце багата»... калі ў міжчасе Ул. Бычкоўскі, ад імя аркестры складае ладзяку прысутным, ды жадае, каб яны шчасліва даехалі дадому-дахаты... каб спаткацца наступным разам!

Удзельнікі «Бярозкі» ў бальшыні жывуць у Саўт Рывэры, Н. Дж. Жадаем «Бярозцы» шмат поспехаў у пашырэнні роднае песні й музыкі!

А. Кароль

БЕЛАРУСКІЯ ЎЗОРЫ Ў АМЭРЫКАНСКІМ ТКАЦТВЕ

Адна з найбольшых ткальных фірмаў у Задзіночаных Штатах Амэрыкі, Abney Mills, якая мае свае хвабрыкі ў паўночнай і паўднёйнай Караліне, нядаўна пачала прадукаваць матар'ял для жаночага й дамашняга ўжытку зь беларускімі ўзорамі. Гэтымі ўзорамі зацікавіў фірму адзін Беларус, які ў ёй працуе.

НЯПРОШАНЫЯ ГОСПІЦІ Ў ГРАМАДЗКІМ ДОМЕ Ў НЬЮ ЁРКУ

Уначы з 27-га на 28-га кастрычніка 1959 г. быў зроблены ўлом у Беларускі Грамадскі Цэнтр (401 Atlantic Ave. Brooklyn) няведамымі злачынцамі. Былі павылом-

Адказы Рэдакцыі

Айцу А. Смаршчкы ў Мэхэлене (Бэльгія) і сп. А. Карало ў Нью Брансвіку (ЗША). У гэтым годзе Рэдакцыя «Бацькаўшчыны» атрымала аж сем артыкулаў на каляднія й навагоднія тэмы, дзеля чаго надрукаваньне некаторых зь іх (у тым ліку і Вашых артыкулаў) прыйшлося адлажыць.

Праф. Д-ру Я. Станкевічу ў Нью Ёрку (ЗША). Рэдакцыя «Бацькаўшчыны» згаджаецца надрукаваць падвалам і выдаць асобнай адбіткай запрапанаваную Вамі брашуру аб кнізе Цывікевіча на ўмовах, Вамі паддазеных.

Спадарыні Марыі Станкевічысе ў Нью Ёрку (ЗША). Рэдакцыя «Бацькаўшчыны» атрымала адначасна аж дзьве справаздачы з удзелу Беларускага Жаноцкага Згуртаваньня ў Нью Ёрку ў Міжнароднай Жаноцкай Выстаўцы народнага мастацтва ў Нью Ёрку. У сувязі з гэтым мы знайшлі магчымым надрукаваць толькі другую (ня Вашую) справаздачу, як больш поўную і зайлюстраваную фатаздымкамі з Выстаўкі.

Сп. А. Карало ў Нью Брансвіку (ЗША). Присланая Вамі дадатка да артыкулу «Інфармацыйныя зборкі» надрукаваць мы не маглі, бо гэны артыкул быў ужо зьмешчаны.

НАШАЯ ПЕСНЯ НА WQXR

У нядзелю папаўдні 29 лістапада 1959 г. радыёвая станцыя WQXR (Нью Ёрк) праз сваю паветраную сетку надала інтэрнацыянальную музыку. Між іншымі песнямі была перададзена й беларуская песня «А мой бацька добры быў», прычым да песні быў дадзены камэнтар, у якім гаварылася, што Беларусы маюць собскую апырчоную мову, якая належыць да сям'і моваў славянскіх.

Собсьнікам станцыі WQXR зьяўляецца найбольшая амэрыканская газета «Нью Ёрк Таймс».

4-Ы НУМАР «БМ»

Хоць із спазьненьнем, аднак ужо выйшаў з друку чарговы 4-ы нумар часопісу беларускага маладога пакаленьня ў Амэрыцы — «Беларуская моладзь».

Міхась Палашук

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ,
ТАВАРЫСКАЯ І СЯМЕЙНАЯ
УРАЧЫСТАСЬЦЬ НЕ ПАВІННА
АДБЫЦЦА БЯЗ ЗБОРУ СЯРОД
ПРЫСУТНЫХ АХВЯРАЎ НА
ВЫДАВЕЧКІ ФОНД
«БАЦЬКАУШЧЫНЫ»!

вы з вуснаў Украінцаў. Усё-ж Украінцы найлепей паінфармаваны пра нашу мінуўшчыну. Яны адразу пабачыўшы ў нас Пагоню і Маці Божую Вострабрамскую, казалі: «Што-ж, супольная гісторыя, дык і супольныя эмблемы». Яны віншавалі нас з удзелам у Выстаўцы, давалі парады, адным словам захоўваліся як запраўдны прыязны нам народ. Некаторыя Палякі таксама цёпла й сымпатычна зьвярталіся да нас з словамі прызнаньня й зразуменьня.

Што зрабіла на мяне найбольшае ўражаньне

Калі-б мяне нехта папытаў: Што сталася ў мяне і застаецца на доўгі час у памяці з выстаўкі, я-бы адказала: Вельмі шмат, бязумоўна, самае прыгожае для мяне — гэта былі ручныя тканыя працы — тканьня яшчэ на нашай каханай бацькаўшчыне з нашага лёну, гэтыя тканіны, як-бы нашая родная глеба — нібы зямля. Усе арнаманты нашага народнага мастацтва такія здавалася-б нескладанымі і такія дасканалымі ў сваім прыгасьцве. Застануцца ў памяці на доўгі гэта гэткія цудоўныя тканьня рэчы — дзяружкі, абруссы, ручнікі, сарочкі і абразы мастака П. Мірановіча з тым самым нацыянальным характарам. Абразы гэтыя-гэта таксама частка нашае радзімы, частка беларускае зямлі. Ніколі не забуду, як дзьева дзяўчыны Ніна Каваль і Рая Станкевіч у захапленні тлумачылі адной Амэрыканцы пра Беларусь і пры гэтым пасварыліся між сабой. Кажная хацела лепш, ясьней растлумачыць; энэргія, нацыянальны гонар і зацятасьць знайшлі сабе ўпуст у спрэчку, яны зусім забылі аб той жанчыне, якая стаяла і глядзела на іх, нічога не разумеючы. Як добра, што нашая моладзь спрачаецца на такія, а ня іншыя тэмы. У маленькім гаршчэчку, які я прывезла яшчэ зь Беларусі, я раптам неяк заўважыла крыху зьяўшыхся палявыя рамонкі. Ня ведаю, чья рука іх туды паклала, але ўражаньне застаецца незабыўнае.

Ліст у Рэдакцыю

Каб крыху паясьнела...

Паважаны Спадару Рэдактару!

На маргінэсе зацемкі «Што яснае, а што — не» («Бацькаўшчына № 38—39 з дня 18. 10. 1959) будзьце ветлівы для рэстаўрацыі праўды ў парадку журналістычнага аб'ектывізму зьмясьціць некалькі сказаў наступнага высьвешчэньня:

1) Беларускі-Амэрыканскі Зьвяз, як дэмакратычная арганізацыя, апіраючы сваё існаваньне на прынцыпе свабоды думкі і слова, ня цэнзуруе сваіх прэзэнтаў і гэтым самым ня можа несць адказнасьці й за зьмест і якасьць іхных рэфэратаў.

2) Зьвяз не паўстаў дзеля разьбіваньня існуючых арганізацыяў наагул ці, як гэтага ананімна аўтар зацемкі вельмі баіцца, БАЗА ў прыватнасьці. Доказам гэтага можа быць навет ужо той факт, што Зьвяз ані ў прэсе ані таксама на сваіх імпрэзах ня выступаў і ня выступае супраць існуючых арганізацыяў і не забараняе сваім сябрам належаньне да апошніх.

3) Зьвяз, між іншым, стварыўся для праводжаньня аб'ектыўнае й цяглае культурна-прасьветнае й грамадзкае работы сярод беларускае калёні ў ЗША. Каб ня быць галаслоўным, хай дазволена мне будзе перадаць слова лікам, найбольш аб'ектыўным аргумэнтам у кожнай дыскусіі. Вось-жа за 10 месяцаў сваяго існаваньня (улічаючы 3 летнія месяцы, калі із прычыны сыпекі грамадзкага праца спыняецца) малы Зьвяз зладзіў 8 імпрэзаў, парушаючы на іх між іншымі тэмы: «Прамысловасьць Беларусі на мясцовай мінеральнай сыравіне», «Камуністычная партыя і незалежнасьць Беларусі», «Гісторыя Беларусі» дра Шчарбакова», «Канстытуцыя IV і V Францускай Рэспублікі», «Агульныя працы зь гісторыі Беларусі» і г. д.

4) Гіронія ды скрытая радасьць аўтара зацемкі з прычыны малой фрэквэнцыі слухачоў на апошнім рэфэраце Зьвязу што найменш не на месцы. Што раз больш пашыранася абьяккавасьць беларускага грамадзтва да грамадзкіх і культурных імпрэзаў зьяўляецца вельмі

Ці варта прыймаць удзел у выстаўцы ў будучыні?

Бязумоўна варта! Вялікі выдатак за месца вымагае ранейшага прыгатаўленьня. Выстаўковы Камітэт, на маю думку, не павінен ліквідавацца, але існаваць і надалей, навет у больш пашыраным складзе і павінен дзеіць, каб прыдбаць хоць якія сяродкі. Вельмі было-б карысным выдаць адумасловую брашуру пра Беларусь з картай. Практыка паказала, што попыт на такую інфармацыйную літаратуру быў вялікі. Патрэбным ёсьць таксама, каб іншыя нашыя нацыянальныя арганізацыі супрацоўнічылі з намі і з большым зразуменьнем ставіліся да такога высілку, якім быў наш удзел ў выстаўцы.

Каму трэба дзякаваць?

Дзякаваць трэба, і то шчыра, усім шматлікім асобам, якія ахвотна пазычылі свае найдаражэйшыя рэчы, памятки з дому, не пабаяліся, што прападуць. Давярылі іх нам для карысьці нацыянальнае справы. Дзякаваць трэба і тым менш колькасным, якія нешта зрабілі з рукадзельных рэчаў (вышлілі ці выткалі ці пашылі на выстаўку), і тым, што ахвяравалі нейкую грашовую дапамогу і тым усім артыстам, якія выступалі на нашым канцэрце, усе бяз выключэньня бязінтэрэсоўна дзеля тае самае высокае мэты — нацыянальнае прапаганды навоьні і зусім не на апошнім месцы, тым, што прывезьлі ці адвезьлі гэтыя вартасныя рэчы — экспанаты (Сп-ру М. Тулейку і Сп-ру Ніхаёнку). Ну, здавалася-б і ўсё.

Ага, а ініцыятыўнай групе — Выстаўковаму Камітэту дзякаваць ня трэба. Калі гэтыя асобы пагаджаліся арганізаваць выстаўку, дык добра ведалі, што грамадзкая праца прыносіць часцей за ўсё не падзяку, а наадварот. Будуць крытыкаваць нас і тым разам. Кажуць, што крытыка — пазытыўная рэч, але хіба ніхто не запярэчыць, што крытыкаваць шмат лягчэй, чымся самому нешта зрабіць.

Сябра Выстаўковага Камітэту

З. Ст.

Нутон мовы

Уладзімер ці Валадзімер?

Слова гэтае складанае. У другой часьці яго ёсьць **мер**. Гэтую другую часьць у нас блізу ёсьць правільна, зн. як **мер** (а ня «мір»), і ўжываюць. Гэтае-ж **мер** ёсьцека ў імені «Казімер». У Расейцаў **мер** заменена на **мір** пад уплывам слова «мір».

Што да першае часьці, дык у нашым друку цяпер часта няправільна ўжываюць яе ў форме **Уладз-**, каторая з расейскага баўгарызму **Влад-** (в перад сугукам у вымове беларускай пераходзе ў ў або ў у, а д перад і — у дз). Ад пачатку аж да апошняга часу ўсе Беларусы вымаўлялі Валадзімер, а пісалі ў стара-беларускай мове літаратурнай «Володзімер» (тады быў этымалагічны правапіс), а ў новай літаратурнай мове беларускай **Валадзімер**: гэта маем у ўсіх (а іх мноства) памятках беларускіх.

У мове праславянскай першая часьць гэтага слова была **волд**, каторае з дыфэрэнцыяцый прасл. мовы ў вадных мовах, у тым ліку ў нашай, перайшло ў **волод**, у другіх — у **влад**, у трэйціх — у **влод**. У мове беларускай **волод**, з прычыны аканьня, прымае формы **волад**, **валод**, **валад**. Апрача ў «Валадзімеры», маем гэты карэн у словах «воласьць» (з «володть»), «валодаваць» (рукою, нагою, языком), «Валодзька», «Валодзя» (памянацельныя формы ад «Валадзімер»), у прозьвішчу «Валадкевіч», у імені «Валадзіслаў» (правільная форма беларускай замест польскага чэхізму «Владыслав») і інш.

Слова «ўлада» у нас чэхізм, ужываны ўжо ў XVI стг.; мусім яго ўжываць, бо свайго слова замест яго няма. Але «Валадзімер» увесь час было й ёсьць, дык яго й трэба ўжываць.

Зацемлю, што ў «Валадзімер» а «Казімер» наіск на перадапошнім складзе.

Я. Ст.

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:

Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АўСТРАЛІЯ:

Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:

Mr. C. Cimafiejczyk, Prasa 76, Tridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:

Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:

Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:

Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvoux (Nord).

Беларускі твдзёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не звараваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.